1968
Osmičky v dějinách českých zemí

Jaroslav Pažout

8

1968

Jaroslav Pažout

OSMIČKY
v dějinách
ČESKÝCH ZEMÍ

Publikace k výstavě archivních dokumentů
z cyklu Osmičky v dějinách českých zemí.

Vydal Národní archiv v Praze v roce 2008.

© Národní archiv 2008
ISBN 978-80-86712-62-8

V průběhu 60. let 20. století bylo československé politické vedení v čele s prvním tajemníkem ústředního výboru KSČ a prezidentem republiky Antonínem Novotným nuceno přistoupit k liberalizaci režimu. Stalo se tak především pod tlakem částečné destalinizace probíhající v Sovětském svazu. Tato liberalizace však byla vnímána jako nedostatečná. Vůči autoritativnímu způsobu vládnutí A. Novotného sílila domácí opozice, a to i uvnitř komunistické strany. Neúspěch při řešení hospodářské krize, ostré spory se Slováky a střety s představiteli kulturní scény, inteligence a studentů nakonec vedly 5. ledna 1968 k jeho odvolání z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ.

Na tomto postu ho nahradil dosavadní první tajemník ÚV KSS Alexander Dubček. Především s jeho jménem je spojen pokus o nenásilnou, „shora“ řízenou radikální reformu systému, jež měla zemi vyvést z krize. Myšlení a jednání reformních komunistů bylo nepochybně limitováno jejich příslušností ke komunistické straně: reforma socialismu se měla podle nich uskutečňovat pod její kontrolou. Snaha nepřipustit opakování „porušování zákonnosti” a vládnout bez použití mocenských prostředků však vytvářela prostor pro prosazování politických svobod a spontánní obnovu občanské společnosti. Faktické zrušení cenzury na počátku roku 1968 vedlo k zavalení veřejnosti informacemi z médií o chybách Novotného režimu a o zločinech padesátých let. Volalo se po nápravě spáchaných křivd a chyb a po vyvození osobní odpovědnosti jejich viníků. Pod tímto tlakem byl Novotný 22. března 1968 donucen vzdát se též funkce prezidenta republiky. Postupně museli abdikovat také někteří ministři a vedoucí funkcionáři KSČ a ostatních politických stran, organizací a institucí. Konaly se demonstrace a mítinky, aktivizovaly se dříve konformní organizace, spolky a strany. Zakládala se nová sdružení, jako byl například Klub angažovaných nestraníků. Různé skupiny formulovaly své požadavky – od mzdových a sociálních přes volání po náboženské svobodě a samostatnosti nekomunistických stran, rehabilitaci obětí politické perzekuce (K 231), úpravě vztahů mezi Čechy a Slováky, demokratizaci KSČ až po urychlení ekonomických reforem. Došlo též k otevření hranic.

Názory prezentované Ivanem Svitákem nebo Václavem Havlem, snaha obnovit sociální demokracii či manifest Dva tisíce slov přiváděly k zuřivosti „spojence” z Varšavské smlouvy i domácí neostalinisty. Výrazně ale též překročily mez, kterou si stanovili sami reformisté. Pokud by se však rozhodli společenskou aktivitu násilím zastavit, přišla by vniveč jejich snaha o reformu systému. Zároveň jim Moskva i představitelé dalších států sovětského bloku připomínaly geopolitickou realitu. Řešení hledali především v politickém působení na média a na zástupce radikálních proudů ve společnosti, které nabádali k umírněnosti. Přijímali kompromisní stanoviska, která nemohla uspokojit ani jednu stranu.

Když v Československu nedošlo k radikálnímu politickému obratu, rozhodlo se sovětské vedení zasáhnout silou. „Operace Dunaj“, na níž se podílely též armády NDR, Polska, Maďarska a Bulharska, proběhla vojensky úspěšně, a to i díky rozhodnutí československého vedení neklást ozbrojený odpor. Vyvolala však mohutný lidový protest, který zabránil nastolení kolaborační „dělnicko-rolnické vlády” podle vzoru Maďarska z roku 1956. Okupaci odsoudilo předsednictvo ÚV KSČ a následně i mimořádný „vysočanský“ sjezd KSČ. S důrazným nesouhlasem se setkala ve světě. Sovětské politbyro, stojící před nutností zavést v Československu nákladný okupační režim, přijalo vděčně iniciativu prezidenta Ludvíka Svobody a zahájilo v Moskvě jednání za účasti zatčených reformátorů. Výsledkem byl tajný „moskevský protokol“ z 27. srpna, který zavazoval československé vedení k dalekosáhlým ústupkům od reformního programu. Vzápětí následovalo schválení dohody o „dočasném“ pobytu sovětských vojsk, personální změny i přijetí některých „přechodných” opatření omezujících shromažďovací a spolkové právo. Ustupování reformních komunistů Moskvě i domácím dogmatikům vyvolávalo nesouhlas veřejnosti, který se projevil například demonstracemi u příležitosti výročí vzniku Československa a bolševické revoluce v Rusku, listopadovou okupační stávkou studentů nebo odporem odborářů a studentů proti snaze odstranit Josefa Smrkovského z nejvyšší parlamentní funkce na konci roku 1968. Stále jasněji se však ukazovalo, že postupující „normalizaci“ půjde jen stěží zastavit.

1968

1/1 5.1.1968
Hi

Plenární zasedání ÚV KSČ dne 5. ledna 1968

(Jednání zahájeno v 9.12 hod.)

Soudruh Drahomír K o l d e r :

Soudružky a soudruzi, pokračujeme v našem jednání. Včera a dnes zasedala konzultativní skupina spolu s předsednictvem. Proto vás chceme s návrhy, ke kterým jsme jednomyslně dospěli, seznámit. O slovo se nyní přihlásil soudruh Novotný.

Soudruh Antonín N o v o t n ý :

Soudruzi a soudružky. Již na počátku jednání předsednictva ústředního výboru naší strany jsem řekl, abych usnadnil jednání jak samého předsednictva, tak pléna ústředního výboru, že vystoupím na zasedání ÚV a dám k dispozici funkci prvního tajemníka ústředního výboru naší strany. To jsem provedl hlavně, aby jednání nebylo omezováno snad tím, že já osobně bych byl překážkou svobodného rozhodování, tím, že by funkce prvního tajemníka byla vázána na mou osobu. Prohlásil jsem současně, že jsem pro rozdělení funkcí prvního tajemníka a presidenta republiky. Podtrhuji, soudruzi, že dál na tomto stanovisku trvám a že jsem pro rozdělení funkcí prvního tajemníka a presidenta.

68 Ve dnech 3. – 5. ledna 1968 pokračovalo plenární zasedání ÚV KSČ, které bylo přerušeno před vánocemi 1967. Antonínu Novotnému se během dvoutýdenní přestávky nepodařilo získat dostatečnou podporu ve vedení strany, ztroskotala i jednání se špičkami armády o případném silovém řešení situace, která vedl generál Jan Šejna. Tlaku na svou rezignaci – vyvíjenou ze strany pozdějších výrazných představitelů konzervativního křídla komunistické strany Vasila Biľaka nebo Aloise Indry – nakonec Novotný podlehl. Novým prvním tajemníkem ÚV KSČ se jako výsledek kompromisu stal Alexander Dubček. Návrh na jeho zvolení přednesl na úvod zasedání 5. ledna jménem předsednictva ústředního výboru spolu se svou rezignací sám Novotný.

1/2 5.1.1968
Hi

s.Novotný

navrhl rozdělení funkce prvního tajemníka a presidenta republiky, a to v souladu s mým dřívějším prohlášením, ~~které jsem provedl~~. Žádám v souladu s jednáním předsednictva ústředního výboru a v souladu s mým názorem plénum ústředního výboru o uvolnění z funkce prvního tajemníka ústředního výboru Komunistické strany Československa. Otevřeně říkám, že to dělám v zájmu jednoty strany a mým přáním je, aby toto rozhodnutí bylo takto pochopeno.

Dále přednáším jménem předsednictva ústředního výboru naší strany a v souladu s názorem konzultativní skupiny i v souladu s mým míněním jednomyslný návrh, aby byl zvolen prvním tajemníkem ústředního výboru Komunistické strany Československa soudruh Dubček, dosavadní první tajemník ústředního výboru Komunistické strany Slovenska. Můj názor, soudruzi, je - bylo myslím několik úvah na tyto funkce, myslím, že to je šťastná, dobrá volba a že v osobě soudruha Dubčeka můžeme mít záruku, že soudruh Dubček bude v čele předsednictva ústředního výboru, sekretariátu a konec konců i v dalších úsecích práce zárukou ~~k tomu~~, že jeho práce povede k upevnění jednoty, k upevnění soudržnosti mezi členy ~~a funkcionáři~~ ústředního výboru, předsednictva, sekretariátu i na dalších úsecích. Já bez ohledu na to, že jsme na ústředním výboru každý řekl svůj názor, a já poměrně ostrý názor, přesto můj poměr k s.Dubčekovi, ~~osobní poměr~~ se byl narušen.

Soudruh Alexander Dubček

první tajemník ÚV KSČ

Soudruh Alexander Dubček se narodil 27. listopadu 1921 v Uhrovci v okrese Topoľčany. Pochází z rodiny pokrokového truhlářského dělníka, který těsně před první světovou válkou, podobně jako tisíce jiných našich lidí, odejel za prací až do Spojených států, odkud se vrátil po válce. Zkušenosti z bojů dělnické třídy, kterých nabyl doma i ve světě, jej hned při založení KSČ vedly do řad strany. Oba jeho synové, Július i o rok mladší Alexander, vyrůstali v uvědomělé dělnické rodině a v revolučním prostředí.

Když první sjezd Komunistické strany Československa vydal pokyn k zakládání dělnických a zemědělských družstev a komun, s cílem pomáhat při budování prvního socialistického státu na světě, odejel i Dubčekovi v roce 1925 do Sovětského svazu, kde spolu s třemi stovkami komunistů z Československa založili prosluté družstvo Interhelpo. Otec soudruha Alexandra Dubčeka pracoval v tomto družstvu jako truhlářský mistr a zastával i různé stranické funkce.

V kirgizském městě Frunze a pak v Gorkém navštěvoval Alexander Dubček střední školu až do roku 1938, kdy se celá rodina vrátila zpět do Československa a usadila se v Trenčíně. Soudruh Dubček vstoupil do ilegální KSČ jako osmnáctiletý v roce 1939, kdy se začal učit strojním zámečníkem. V té době přicházejí osudové chvíle pro národy Československa. Alexander Dubček se účastní ilegální práce KSČ. Spolu se svým otcem a bratrem se od počátku podílejí na protifašistickém odboji.

Otec soudruha Dubčeka byl v roce 1943 zatčen jako člen ilegálního ÚV KSS a vězněn až do osvobození. Alexander Dubček pracoval v letech 1942 až 1944 jako kovář ve Škodových závodech v Dubnici nad Váhom a s bratrem Júliem bojoval jako partyzán ve Slovenském národním povstání, ve kterém všechny pokrokové síly Slovenska bojovaly o národnostně, politicky a sociálně spravedlivý, jednotný stát Čechů a Slováků. Július Dubček se osmnáctiletý nedožil, padl 1. ledna 1945 v boji proti fašistickým okupantům. Soudruh Alexander Dubček byl v těchto bojích dvakrát raněn. Bojový druzí Alexandra Dubčeka jej ve chvílích těžkých zkoušek skutečných vlastností člověka poznali jako čestného a statečného muže, bojovníka za novou Československou republiku a za zájmy jejího pracujícího lidu. Pro mnohé byl příkladem skromného a obětavého komunisty.

Po osvobození naší vlasti pracoval soudruh Dubček čtyři roky jako dělník v Trončínských drožďárnách, kde současně zastával i četné stranické funkce. Byl rovněž členem předsednictva okresního výboru strany v Trenčíně. Pro svůj politický rozhled a obětavost byl v roce 1949 pověřen funkcí nejdříve organizačního, později vedoucího tajemníka okresního výboru strany v Trenčíně.

V roce 1951 byl povolán na ÚV KSS do Bratislavy a v roce 1953 jmenován do funkce vedoucího tajemníka krajského výboru strany v Banské Bystrici.

Přes značné nároky, které tato práce na soudruha Dubčeka kladla, studoval dálkově na právnické fakultě University Komenského v Bratislavě. V letech 1955—1958 absolvoval s vyznamenáním Vysokou politickou školu při ÚV KSSS v Moskvě.

Po návratu byl zvolen vedoucím tajemníkem KV KSS v Bratislavě a v témž roce členem ústředních výborů KSČ a KSS. O dva roky později byl na celostátní konferenci KSČ zvolen tajemníkem ÚV KSČ. V roce 1962 se stal členem předsednictva a tajemníkem ÚV KSS, v tomto roce byl také zvolen členem předsednictva ÚV KSČ, v roce 1963 se stal prvním tajemníkem ÚV KSS. Tyto funkce zastával až dosud.

Soudruh Alexander Dubček vykonával vedle funkcí stranických i funkce veřejné. V období 1951—1955 a znovu od roku 1960 je poslancem Národního shromáždění. V roce 1964 byl zvolen poslancem Slovenské národní rady.

Soudruh Alexander Dubček byl za svou obětavou práci pro republiku vyznamenán Řádem 25. února, Řádem Slovenského národního povstání, vyznamenáním Za záslužby o výstavbu a Pamětní medailí k 20. výročí Slovenského národního povstání.

Jeho celý život je těsně spjat se zápasy Československé dělnické třídy, s bojem Komunistické strany Československa a s úsilím o všestranný sociální, hospodářský i politický pokrok našich národů v Československé socialistické republice, s věrností zásadám proletářského internacionalismu.

68

Nově zvolený první tajemník ÚV KSČ si svým civilním vystupováním a „lidským" jazykem dokázal získat větší část veřejnosti. Měl výrazný podíl na tom, že autorita KSČ ve společnosti stoupla.

Dubček při skoku šipky na veřejném koupališti v Santovce (okr. Levoča), červenec 1968.

Pozadí výměny v čele komunistické strany nebylo veřejnosti na počátku ledna známo. Sdělovací prostředky o průběhu zasedání rozsáhleji neinformovaly a již vůbec ne o ostrých mocenských bojích ve vedení KSČ.

To dokumentuje například zpráva v Rudém právu o rezignaci Novotného a o jmenování Dubčeka do funkce prvního tajemníka KSČ ze 6. ledna 1968. Publikovaný Dubčekův životopis obsahoval obvyklé údaje zaměřené především na zdůraznění jeho dělnického původu a výčet dosavadních funkcí.

OČ DNES JDE?

J. SMRKOVSKÝ, člen ÚV KSČ

Uplynula zatím příliš krátká doba od posledního zasedání ÚV KSČ, než aby mohl být doceněn jeho význam a smysl pro další vývoj u nás. Jsou lidé, kteří z nedostatku informací posuzují věci s jistou nedůvěrou: „Co na tom, že se někdo vymění, to už tu bylo, ale co se změní v hospodářství, co se změní v řízení, co se změní ve společnosti?"

Samy o sobě jsou tyto otázky i pochyby oprávněné a ne bezdůvodně. Zkušenosti jsou vážný faktor, který působí. Leč poslední zasedání ÚV KSČ velmi důrazně vyjádřilo, že nejde jen o personální záležitosti, ale že jde právě o to všechno, co zajímá a pálí každého komunistu a každého občana. Řešení personální na nejvyšší funkci je první krok k tomu.

Oč jde zejména?

V prvé řadě o to, do důsledků odstranit z naší strany i státní správy byrokratické manýry a nánosy z minulosti, a to počínaje vrcholnými orgány strany a státu — a pak, nebo raději současně — až dolů, až na poslední ves a na poslední pracoviště. Jde o to, aby jak ve straně, tak ve státě a všude jinde — kde se to patří — se rozhodovalo na základě demokratických principů a zásad, ať stranických či státních. Aby se nedala možnost pro nadvládu ani jednotlivců, ani jakékoliv administrativy nad lidem a jeho orgány. Administrativa musí být vykonavatelem a pomocníkem politické vůle lidu, národa, strany — a ne obráceně!

Jde tedy o to, abychom to, co jsme začali chápat a řešit ve sféře hospodářské, ekonomické, začali také řešit i v oblasti strany a politiky, státní správy a veškerého národního života.

K tomu bychom si měli udělat i pořádek v našem myšlení, abychom pak mohli správně jednat. A to ať jde o otázky vztahu dělníků, rolníků a inteligence, Čechů a Slováků, anebo třeba i vztahy občana vůči státu a naopak. Vědět, co má být a proč to má být, mít jasno teoreticky, mít koncepci. A pak jednat a rozhodovat. Jednat tak, aby nebylo rozporu mezi našimi slovy a našimi činy. A být realisty. Neslibovat nesplnitelné, říkat národu pravdu, ať je příjemná nebo ne, a spolu s ním pak vše řešit. Dát do pořádku i vztahy mezi dělnickou třídou a inteligencí, vztahy k studentům a mladé generaci vůbec, k umělcům a spisovatelům atd. Bez všech těchto kategorií národa, bez jejich aktivní účasti na společenském dění, bez respektování jejich stranických i ústavních práv není možno hovořit o nástupu do éry vědeckotechnické revoluce a budování socialistické společnosti. Vzájemná důvěra a pevný svazek všech kategorií národa s dělnickou třídou a rolnictvem je podmínkou zdaru všech záměrů a cílů socialistické republiky — a strany.

Řekli jsme si, že ve straně i ve státě musí rozhodovat jediné hledisko: Kdo má pravdu a kdo ji nemá, kdo má víc pravdy a kdo méně. Kdo progresivně přispívá myšlenkami a činy k cestě vpřed a kdo ne. A v personální politice přihlížet i k charakterům lidí. Nic jiného by nemělo rozhodovat.

Nástup k řešení problémů hospodářských byl učiněn a naše úsilí budeme násobit. Nyní rozšiřujeme frontu i na řešení problémů dalších. Že máme a budeme mít i sociální problémy, to víme. Nemělo by smyslu to zamlčovat. Mají je všude na světě. Chceme si vyjasnit také řádně svůj vztah k tradicím, k pokrokovým tradicím naší země. K naší historii, v níž jsou kořeny života našich národů. Najdeme a odstraníme příčiny lhostejnosti našeho lidu k věcem veřejným, i k věcem, které se týkají každého jednotlivce. Víme, že ten stav je a že musí být změněn. Lidé opět musí získat víru v účinnost našich opatření a usnesení. Mezi našimi slovy a činy nesmí být rozporu. Hlásit se k tomu, co velkého jsme udělali za dobu od osvobození — a toho není málo, (ač se dalo udělat více) ovšem, daleko více nás čeká. Do důsledku korigovat, opravit a napravit deformace socialismu, jak k nim v minulosti došlo a nedat možnost vzniku nových. Rozporná stanoviska na řešení problémů řešit demokratickou formou, jak to určují stanovy strany a nepřipustit řešení z pozic mocenských. Funkce nepovažovat za doživotní. Vytvořit podmínky pro čestný odchod z funkcí vysokých i nejvyšších i pro návrat do takových funkcí podle stanov strany v životě stranickém a podle Ústavy republiky na poli státní správy. Usnadnit čestný a společensky důstojný odchod starých funkcionářů na zasloužený odpočinek. Vytvořit podmínky, aby těm, kdož odešli z aktivní služby či ze života, byla zajištěna úcta, úměrná té, kterou si zasloužili. Aby kulturnost našich národů byla „doma" i v této sféře našeho společenského života.

Poslední zasedání ústředního výboru strany se ničím nepodobalo dřívějším. Především v tom, že si členové ÚV strany plně — a možno říci, že i spontánně — uvědomili svoji odpovědnost, i svoji pravomoc a vyjádřili vůli členských mas, vůli strany. Bylo důrazně řečeno, proč a jak demokratizovat život strany, jak pracovat, aby byla obnovena důvěra lidí ke straně a státu. Ve sféře hospodářské důsledně pokračovat v rozvíjení ekonomické reformy, v jejím celku a „dotlačit" její principy až na každé pracoviště. Ve sféře společenské obrodit demokratismus, atmosféru pro výměnu a střetávání myšlenek tak, aby ty nejhodnotnější a nejprogresivnější mohly vítězit proti konzervativním a přežilým. A také metody práce. Politické i ekonomické a výrobní. V duchu národních demokratických tradic, dělnického hnutí, leninských norem a socialistických cílů. A tak vytvářet jednotu. Ve straně i ve státě. Jednotu akce. Jednotu činu. Jednotu dělníků, rolníků a inteligence. Jednotu obou našich národů. Nastoupili jsme znovu na cestu vedoucí ke skutečné národní jednotě všech, kdož chtějí socialismus, socialismus bez deformací, které jsou cizí duchu našeho lidu. Socialismus, budovaný všemi, kdož jsou schopni a ochotni po všem, co bylo, znovu jít s námi do boje za rehabilitaci a uskutečňování ideálů, za které naše dělnická třída po celé generace bojovala, za které náš lid vedl válku s okupanty, za které povstal i v únoru 1948. Mnoho z toho bylo již splněno, mnoho ještě na splnění čeká. Jsou to i úkoly pro generace nastupující, generace mladé.

Jde o to, aby celý národ se znovu vzchopil k velkému rozmachu všech tvůrčích sil, k rekonstrukci, rozvoji a výstavbě svého socialistického lidového státu, naší Československé socialistické republiky.

68

Změny ve vedení komunistické strany měly dopad i na Slovensku. Na zasedání Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska 22. a 23. ledna byl na Dubčekem uvolněný post prvního tajemníka zvolen Vasil Biľak, považovaný za zastánce slovenských zájmů.

Okolnosti vedoucí k Novotného rezignaci se nepodařilo utajit nadlouho. Někteří přední komunističtí politici, například Gustáv Husák nebo Zdeněk Mlynář a významní představitelé kultury, především nově jmenovaný předseda Svazu československých spisovatelů Eduard Goldstücker, ve svých vystoupeních naznačili pozadí mocenské změny a vyzvali k nápravám dosavadního stavu.

Poprvé takto vystoupil Josef Smrkovský v článku publikovaném 21. ledna v odborářském deníku Práce. Působivá byla především jeho slova o tom, že je nutno napravit deformace socialismu a že v kádrové politice nemá na prvém místě rozhodovat příslušnost ke komunistické straně, ale odbornost a charakter.

Šejnova cesta ke generálským hvězdám ● Jak probíhaly kritické chvíle na MNO ● O čem může „zpívat" Šejna v kancelářích CIC? ● Jak to bylo s vojenským cvičením v prosinci

Případ Šejna ve světle skutečností

O „případu Šejna" bylo už napsáno mnoho; jsou však skutečnosti, které jsou skryty hlouběji než povrchní soukromé aféry tohoto bývalého generála. Leccos z toho, co teprve nyní pomáhá vjasnit celkový obraz, tu ještě nezveřejňuje.

ÚSKALÍ CHARAKTERU

Šejnova cesta lze až do roku 1953 sledovat jako na dlani. Ví chvíle, kdy v roku 1951 „zkrvavil" jako pomalík, je všechna zřetelná a jasná. Prostého chování (hajá, jíme chvíly s dodržováním, když jedí ostatní, [illegible] a nepřetvoří, a pocení — je velmi obvyklé a příznačné u lidí, u Pavelka, Pavelčák nebo Ivo je.

Jejich v roce 1956 se ještě zdůrazňuje nekompromisní rozhodnutí ukázat se a nekontrolovaně vyjádřit. Mladé podzimní dny, od ocitá mezi výzvami [illegible] [illegible] [illegible]

8

68

Masovými shromážděními pražského jara byly březnové mítinky mládeže. První se konal 13. března 1968 ve Slovanském domě za účasti asi 4 000 lidí, druhého se 20. března zúčastnilo v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka již kolem 15 000 lidí. Na otázky převážně mladých lidí odpovídali představitelé reformního procesu z řad politiků i spisovatelů. Tyto mítinky, přenášené rozhlasem, měly velký význam pro aktivizaci společnosti. Podobná shromáždění se konala též v Brně (1. 4.), Bratislavě (19. 3.) i na jiných místech republiky.

Předsednictvo mítinku konaného 20. 3. 1968 v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka v Praze.

Aktivizovali se též představitelé náboženského života, především katolické církve. Dne 21. března uveřejnily Literární listy článek apoštolského administrátora pražské arcidiecéze Františka Tomáška, v němž se vyslovil pro náboženskou svobodu, podle něj slučitelnou se socialismem. Vyzval k rehabilitaci nevinně odsouzených kněží a k návratu vyhnaného pražského arcibiskupa Josefa Berana z Vatikánu. Spolu s Tomáškovým článkem zveřejnily Literární listy dopis 83 bývalých vězňů odsouzených za náboženskou činnost , adresovaný A. Dubčekovi, v němž požadovali respektování náboženských práv a deklarovali svou připravenost k dialogu s marxisty.

NÁBOŽENSTVÍ A SOCIALISMUS

Dr. FRANTIŠEK TOMÁŠEK, biskup

Slovem *socialismus* rozumím v širším smyslu trvalé a záměrné úsilí o *naplnění každého spravedlivého přání každého člověka a o vyloučení jakéhokoliv zla,* které jemu může uškodit. Toto úsilí je také vlastní náboženství. Náboženství i socialismus chtějí přivést člověka ke štěstí. Humanismus je jim společný. Obsahuje požadavek, aby si lidé vzájemně přáli a dávali to, co poznali jako dobré, aby k sobě navzájem měli lásku.

Není v protikladu k cílům socialismu, učí-li náboženství, že lidská touha nemůže být plně uspokojena lidmi a věcmi tohoto světa. Neboť v pastorální konstituci II. vatikánského koncilu „O církvi v dnešním světě" čteme: „Dobře víme, že zde na světě nemáme žádné trvalé místo, nýbrž usilujeme o budoucí život; mýlí se však ti, kteří se domnívají, že mohou proto zanedbávat své pozemské povinnosti... Jsme zajisté napomenuti, že člověku nic neprospěje, kdyby získal celý svět, ale sám sebe zahubil. Přesto nesmí očekávání nové země oslabit péči o utváření této země, nýbrž naopak musí toto očekávání k oné péči pobízet." A k tomu konstituce připojuje myšlenku Pia XI. z encykliky Quadragesimo anno: „Má proto pozemský pokrok, ačkoli je nutné jej starostlivě lišit od růstu Kristova království, přece velký význam pro boží království, pokud může přispět k lepšímu řádu lidské společnosti."

Křesťanství tedy nevede člověka k pasivitě ani k odvratu od plnění povinností na tomto světě. Naopak: křesťan ví, že nepliní-li své povinnosti vůči lidem, nepliní tím své povinnosti ani vůči Bohu.

Je však nutno rozlišovat ideu, ať náboženskou nebo socialistickou, od jejího stoupence. Každé zneužití ideje lidé, kteří v předcházejícím období řídili stát a dopustili se mnoha chyb, považovali náboženství za něco škodlivého pro stát i pro socialismus. Sami přitom brzdili náboženství všude, kde to bylo takticky únosné. Dokonce si pěstovali i funkcionáře z řad kněží, kteří prohlašovali v tisku a i v kostelích, že to, co stát v náboženských věcech nařizuje, je výrazem plné náboženské svobody.

Bylo v posledních dnech správně řečeno, že tento stát není jen vlastí komunistů (komunistů je vlastně menšina), nýbrž všech občanů, kteří usilují o realizaci ideje socialismu. Proto, nechť je provedena rehabilitace také všech nevinně odsouzených a pronásledovaných kněží, řeholníků a věřících laiků, ale hlavně, ať jsou rehabilitováni ti, kteří byli po dlouhá léta internováni bez jakéhokoli rozsudku. To platí především o biskupech katolické církve a jmenovitě o pražském arcibiskupu. kardinálu dr. Josefu Beranovi. Žádáme, aby jim bylo umožněno vrátit se do čela diecézí, aby mohli realizovat štěstí lidí, tj. realizovat také cíle socialismu. Socialismu nemůže být na škodu usilovný boj proti nepoctivosti, lehkomyslnému životu, rozvracení rodin, zabíjení nenarozených dětí apod. Věřící lidé ocení důvěru, kterou stát poskytne jejich biskupům a budou tím více pracovat pro blaho státu a socialismu.

Žádáme, aby nám byla poskytnuta možnost tisknout své myšlenky ve vlastních časopisech, poněvadž zatím jsou časopisy, které se nazývají katolickými, ve skutečnosti orgány státní správy, která jimi uplatňuje svou koncepci. Žádáme, aby nám byla dána možnost diskutovat veřejně o náboženství a o teologii, aby byla lé-

ABDIKACE PRESIDENTA REPUBLIKY

Praha (čtk). – Na zasedání předsednictva Národního shromáždění, které začalo v 9 hodin v Praze, přijel v 11.05 hod. vedoucí Kanceláře presidenta republiky Ladislav Novák. Přivezl abdikační dopis presidenta republiky Antonína Novotného.

V 11.20 hod. jej předseda Národního shromáždění Bohuslav Laštovička přečetl předsednictvu. Předsednictvo Národního shromáždění poté přijalo abdikaci Antonína Novotného z funkce presidenta Československé socialistické republiky.

Ve 12.45 hod. se v prozatímní budově předsednictva Národního shromáždění na Gorkého náměstí, v salónku prvního poschodí, shromáždilo dvacet šest členů předsednictva Národního shromáždění. Spolu s nimi tu čekali na příchod představitelů vlády desítky novinářů, filmařů, televizních a rozhlasových pracovníků.

Konečně ve 13.05 do místnosti vchází předseda vlády Jozef Lenárt, doprovázen svými dvěma náměstky, F. Krajčírem a O. Šimůnkem. Podává si ruce s poslanci. Poté přistupuje k mikrofonu B. Laštovička, který ve svém krátkém projevu oznamuje, že jej předsednictvo NS pověřilo, aby informoval předsedu vlády o rozhodnutí presidenta republiky abdikovat. Předsednictvo NS přijalo tuto rezignaci. Od této chvíle až do zvolení nového presidenta přísluší výkon presidentské funkce vládě. Soudruh Laštovička současně odevzdává soudruhu Lenártovi dopis s tímto sdělením.

Předseda vlády ve své odpovědi ubezpečuje přítomné, že vláda v tomto přechodném období vyplní přesně své povinnosti ve smyslu ústavy a zákonů z ní odvozených.

Členové vlády a poslanci odcházejí. Očekává se, že k volbě nového presidenta se Národní shromáždění sejde pravděpodobně v prvním týdnu dubna.

Na 15. hodinu byla svolána předsednictvem NS tisková konference.

68

Veřejnost spontánně diskutovala o možných nástupcích Novotného. Studenti podporovali bývalého oblíbeného ministra školství a kultury Čestmíra Císaře. Na jeho podporu dokonce 28. března 1968 v Praze zorganizovali demonstraci. Studentská kandidatura Čestmíra Císaře pod heslem „Císař na Hrad“ v sobě ovšem obsahovala i jistou dávku recese.

Pod obrovským tlakem veřejného mínění byl Antonín Novotný nakonec nucen rezignovat i na funkci prezidenta republiky. Informaci o jeho abdikaci, kterou oznámil 22. března, přinesl denní tisk. *Mladá fronta, 22. března 1968.*

68

Po několika přípravných schůzkách byl 27. března založen přípravný výbor Klubu 231 (K 231), který měl hájit zájmy bývalých politických vězňů a usilovat o jejich rychlou rehabilitaci. Název klubu byl odvozen od zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu republiky, podle kterého byla většina politických vězňů souzena. Předsedou výboru se stal Karel Nigrín, tajemníkem Jaroslav Brodský. Dne 31. března se konalo ustavující shromáždění v kulturním domě na Slovanském ostrově v Praze, kterého se zúčastnilo 2 000 – 2 500 lidí. Během velmi krátké doby fungovaly ve všech krajích a ve většině okresů výbory klubu. Registrováno bylo více než 80 tisíc zájemců o členství.

Dne 5. dubna se konala ustavující schůzka Klubu angažovaných nestraníků (KAN), který chtěl sdružovat zájemce o politickou angažovanost a rozvoj demokracie, kteří nebyli členy KSČ ani jiné politické strany. Vedle pořádání diskusních setkání se jeho členové chtěli angažovat ve volbách do národních výborů a Národního shromáždění. Za svůj program KAN přijal projev Ivana Sviták.

Programové prohlášení Klubu angažovaných nestraníků

Rozhodli jsme se založit Klub angažovaných nestraníků, jehož členy mají být lidé politicky neangažovaní, kteří cítí nyní potřebu zapojit se do současného dění v našem státě. Vycházíme z toho, že členové existujících politických stran měli a mají možnost projevovat své názory, formulovat své cíle a uplatňovat své zásady na široké organizované základně, kdežto nestraníci jsou stále politicky izolováni a tak odsouzeni ke společenské pasivitě. Klub chce dát svým členům možnost, aby si formovali a konfrontovali názory ve veřejné diskusi a aby je pak uplatňovali ve společenské praxi. Svou praktickou činností chce Klub vyvolat ve svých členech vědomí spoluodpovědnosti za vývoj v naší zemi a zbavit je pocitu, že se o nich rozhoduje bez nich. Chce umožnit svým členům, aby se aktivně podíleli na vytváření nového, v dějinách dosud nerealizovaného politického systému - demokratického socialismu.

Socialismus je realita, z níž vycházíme. Mluvíme o demokratickém socialismu, protože se domníváme, že jediná metoda odpovídající tradicím našeho národa je právě demokracie. V tomto okamžiku musíme pokládat demokracii za cíl našeho úsilí a to tak dlouho, dokud se nestane samozřejmostí.

V duchu tohoto úsilí o demokracii musí být členům Klubu i Klubu jakožto organizaci cizí všechny formy intolerance, diktátorství, proklamování násilí, a dále všechny prvky fašismu, šovinismu a rasismu.

Konkrétní činnost Klubu v nejbližší době se bude soustřeďovat na tři hlavní oblasti:

Za prvé: Budeme pořádat diskusní večery a setkání s význačnými osobnostmi veřejného života, jak z oblasti kultury a politiky, tak i z oblasti hospodářské, vojenské, atd. Budeme zvát na diskusní večery členy jiných organizací a spolků, abychom tak neztráceli povědomí kontextu současného společenského dění a umožnili členům Klubu vyvíjet aktivitu všude tam, kde je to možné. Budeme se snažit poskytnout platformu pro výměnu názorů např. mezi představiteli dvou různých tendencí, aby si tak členové Klubu ve společné diskusi mohli vytvořit vlastní názor. V zájmu nás všech je naučit se na takových setkáních myslet a jednat skutečně demokraticky, protože se domníváme, že v tomto smyslu byla naše výchova vážně zanedbána.

- 2 -

Za druhé: Klub angažovaných nestraníků se plně staví za Deklaraci lidských práv vydanou OSN a chce v souhlase s ní usilovat o vytvoření ústavní demokracie a působit v tomto smyslu na veřejné mínění a státní orgány. Klub bude umožňovat a zprostředkovávat svým členům kontakt s novinami, časopisy, rozhlasem a televizí, aby tak každý, kdo chce něco závažného říci, měl možnost to učinit. Bude podporovat sdružování zájmových skupin, které by chtěly informovat veřejnost o naléhavých problémech. Bude podporovat jakákoli veřejná vystoupení svých členů, která budou v intencích programu Klubu. Dále se budeme snažit o to, aby Klub angažovaných nestraníků získal společenský význam a aby se zapsal do povědomí co největšího počtu lidí a institucí.

Za třetí: Klub umožní svým členům, aby se aktivně podíleli na volbách do národních výborů a do Národního shromáždění. Předpokladem činnosti v přípravě voleb je účast členů Klubu ve volebních komisích. Dále chceme prosazovat své kandidáty do národních výborů. Pokud jde o volby do Národního shromáždění, chceme prosadit kandidáta Klubu nejspíš v některém pražském obvodu, kde bude soustředěn největší počet členů Klubu, ať už podle bydliště nebo místa zaměstnání.

V další perspektivě bude Klub usilovat o to, aby se jeho členové mohli prosadit na svých pracovištích, kde nebyli jako nestraníci dosud zcela rovnoprávní. Klub bude vyvíjet aktivitu v tom smyslu, aby byl odstraněn kádrový st rop a nestraníci mohli zastávat odborné a odpovědné funkce, které jim vzhledem k jejich kvalifikaci přísluší.

Budeme podporovat všechny pozitivní prvky v politice jiných společenských organizací a stran a vystupovat proti všem nedemokratickým jevům ve snaze zabránit stagnaci a návratu k starým metodám. Budeme spolupracovat s nově vznikajícími spolky obdobného charakteru s cílem vytvářet podmínky pro integraci těchto sdružení.

Přípravný výbor Klubu angažovaných nestraníků

Vás srdečně zve na

I. MÍTINK NESTRANÍKŮ,

který se koná 18. 5. 1968 v 18 hodin

v Obvodním kulturním domě Slovanský ostrov (Žofín)

Návrhy na kandidáty na funkci presidenta republiky (s.Dubček- ústně)

Ústřednímu výboru docházejí různé návrhy z organizací, dokonce i od jednotlivců. Lidé sami začínají reagovat. Jde o návrhy na soudruhy L.Svobodu, J.Smrkovského, L.Novomeského, Č.Císaře, G.Husáka a F.Šorma.

Po konzultaci s některými členy předsednictva, tajemníky ÚV KSČ doporučuji, aby z předsednictva ÚV KSČ vyšel pro plénum ÚV KSČ návrh, aby kandidátem na funkci presidenta republiky byl navržen s.L.Svoboda.

S jeho jménem je spojeno osvobozenecké hnutí, byl u zrodu jednotek v SSSR, pracoval na přípravách odporu doma. Dnes může být přijat jako kandidát, který je známou osobností ve státě. Byl by přijat i na Slovensku, kde je velmi známý.

Až do roku 1952 byl generál Svoboda v čele ministerstva národní obrany. Byl postihnut kádrovými opatřeními, šlo o politickou diskriminaci. Odešel jako účetní do JZD. Dnes je to soudruh, který pracuje, sč v pokročilém věku, v masových organi zacích. Nevypnul z aktivního politického života. Také lékařská zpráva z vojenské nemocnice je dobrá.

Na tomto kandidátovi by bylo možno dosáhnout sjednocení národů,odbojových i zahraničních hledisek. Chápu, že generál Svoboda je v pokročilém věku. Z hlediska vnitřní situace by však pomohl zkonsolidování situace.

Soudruh K o l d e r:

Je třeba si uvědomit několik věcí. Za prvé, že upouštíme od tradic dělnického presidenta, a to je věc, kterou musíme zdůvodnit. Za druhé, že jde o starého soudruha. Dále, že je to kandidát Národně frontovský, který není stranicky vyhraněn. Jsem pro návrh, ale ze slabin, které má, budou asi připomínky. Kdyby to byl člověk mladší. Bude zapotřebí vypracovat vážné zdůvodnění, které by bylo třeba dát per rollam.

Svoboda presidentem republiky

Osobnost spjatá s bojem, životem a prací národů socialistického Československa

Slavnostní chvíle ve Vladislavském sále ● Jedenáctá volba v historii republiky ● Pro arm. generála Ludvíka Svobodu 282 hlasů ● Šest poslanců se zdrželo hlasování ● Nově zvolený president republiky přijal předsednictvo NS, vládu, předsednictvo SNR a diplomatický sbor ● Přátelské rozhovory s gratulanty a s delegacemi Prahy, Bratislavy a jednotlivých krajů ● Projev k občanům shromážděným na třetím hradním nádvoří

PRAHA 30. března (Od našeho parlamentního zpravodaje) — Starobylý, pozdně gotický Vladislavský sál na Pražském hradě se stal v sobotu dějištěm závažné a současně radostné události. Národní shromáždění zde zvolilo nového presidenta republiky na další funkční období. (Byla to již jedenáctá presidentská volba od vzniku Československa.) Tím okamžikem byl učiněn také další — vysoce významný — krok pro konsolidaci ústavně právních poměrů, otvírající nové možnosti ve směru rozvoje demokratizace naší společnosti na socialistické základně. Proto sem s tak napjatým očekáváním hleděla doslova celá republika, příslušníci obou našich národů i ostatních národností, různých vrstev i skupin občanů.

V předních řadách křesel zaujali místa členové a kandidáti předsednictva ÚV KSČ soudruzi J. Borůvka, O. Černík, J. Dolanský, A. Dubček, J. Hendrych, M. Chudík, D. Kolder, J. Lenárt, J. Piller, E. Rigo, J. Smrkovský, O. Šimůnek a J. Špaček, A. Kapek, M. Pastyřík, M. Sabolčík, Š. Sádovský a M. Vaculík, dále první tajemník ÚV KSS soudruh V. Biľak, tajemníci ÚV KSČ soudruzi dr. Č. Císař, V. Koucký a L. Štrougal, představitelé ostatních politických stran Národní fronty, členové a kandidáti ÚV KSČ, členové vlády, představitelé Slovenské národní rady a složek Národní fronty.

Schůze, kterou řídil předseda NS soudruh B. Laštovička, se zúčastnili jako hosté též předseda ÚKLK soudruh Š. Gašparík, předseda ÚKRK KSČ soudruh M. Jakeš, zástupci ústředních úřadů a celostátních institucí, předsedové uměleckých svazů, národní a zasloužilí umělci, rektoři vysokých škol, představitelé ozbrojených sil, zástupci účastníků odboje z prvé i druhé světové války, šéfredaktoři, vysocí církevní hodnostáři a mnoho další hostů, mezi nimi delegace jednotlivých krajů, hlavního města republiky a hlavního města Slovenska. Volebnímu aktu byli přítomni rovněž členové pražského diplomatického sboru.

Na společný, všestranně zvážený návrh ústředního výboru KSČ, dalších politických stran a organizací Národní fronty — podporovaný velkým množstvím rezolucí kolektivů pracujících i mnoha jednotlivců — k němuž se výrazně připojili poslanci Národního shromáždění, byl zvolen presidentem republiky poslanec NS, armádní generální soudruh Ludvík Svoboda. Tento návrh — provázený dlouhým potleskem — přednesl znovu před volbou první tajemník a člen předsednictva ÚV KSČ soudruh A. Dubček. V tajné volbě bylo pro kandidáta odevzdáno 282 hlasů (za celkové přítomnosti 289 poslanců). Hlasování se zdrželo 6 poslanců, jeden hlas byl neplatný. Výsledek volby doprovodili všichni poslanci a hosté dlouhým, stále sílícím potleskem.

Nově zvolený president soudruh L. Svoboda byl schůzí přítomen mezi poslanci Národního shromáždění. Vzápětí po volbě vykonal ústavou předepsaný ústní slib, který stvrdil též svým podpisem. Byl při tom znovu zdraven potleskem všech přítomných.

Po volebním aktu přijal nově zvolený president prvá blahopřání od ostatních vysokých představitelů politického života a státu a vykonal pak na třetím hradním nádvoří přehlídku čestné jednotky pražské posádky a na prvním nádvoří přehlídku hradní stráže. Byl při tom srdečně zdraven početnými zástupy občanů, kteří jej očekávali již v době volby. Poté přijal president L. Svoboda v reprezentačních místnostech Hradu členy předsednictva parlamentu, vlády, předsednictva SNR a diplomatického sboru. Při přátelské besedě, která se rozproudila, přijímal delegace jednotlivých krajů, Prahy a Bratislavy, s nimiž setrval v přátelských rozhovorech.

Mezitím proudily na hradní nádvoří další zástupy pracujících ze všech vrstev obyvatelstva, kteří dávali pozdravným voláním najevo svou radost ze zvolení nového presidenta, k němuž hledí s úctou a láskou, jak si je pro své osobní vlastnosti a přínos, který vložil do boje za národní a státní samostatnost našich národů, i za svou oddanost socialismu, pro svůj hluboký demokratismus a obětavé vlastenectví zasluhuje... President promluvil z balkónu na třetím nádvoří.

68

Vedení KSČ se nakonec rozhodlo vybrat pro funkci prezidenta válečného hrdinu Ludvíka Svobodu, který byl také 30. března Národním shromážděním zvolen. V tajném hlasování získal 282 hlasů, 6 poslanců se hlasování zdrželo a 1 hlas byl neplatný.

Část záznamu z jednání předsednictva ÚV KSČ o výběru prezidenta republiky a zpráva v Rudém právu z 31. 3. 1968 o jeho zvolení.

68

Cesta Československa k socialismu

Společenský pohyb v českých zemích i na Slovensku byl ve XX. století nesen dvěma největšími proudy — národně osvobozeneckým hnutím a socialismem.

Národně osvobozenecký boj obou národů vyvrcholil vznikem samostatného státu, v němž se poprvé v dějinách uskutečnilo státně politické spojení Čechů a Slováků. Vznik Československé republiky byl významným pokrokem v národním i společenském rozvoji obou národů. Demokratické zřízení odstranilo staré monarchistické přežitky, vytvořilo příznivé podmínky pro rychlý rozvoj všech oblastí národního života.

Předválečné buržoazní zřízení však nevyřešilo tíživé třídní antagonismy a nedokázalo položit spolehlivé základy trvalé prosperity nového hospodářského celku a zaručit dělníkům a pracujícím plnou zaměstnanost a existenční jistotu. Jeho národnostní režim, i když liberální k menšinám, ignoroval svébytnost slovenského národa a nepodařilo se mu vyloučit působení reakčního extrémního nacionalismu a nastolit žádoucí soulad mezi všemi národnostmi republiky. V poměrech tehdejší kapitalistické Evropy pak nemohla být natrvalo zabezpečena ani samostatnost naší republiky.

Na tyto nedostatky se pokoušely odpovědět pokrokové síly, jejich nejenergičtější složkou byla KSČ, která usilovala o socialistickou koncepci československé společnosti.

V širokém proudu protifašistického hnutí, které se zrodilo v souvislosti s rozbitím meziválečného Československa a zejména v průběhu národně osvobozeneckého boje, se začalo rýsovat sepětí socialismu s národním a demokratickým pohybem.

V národní a demokratické revoluci let 1944—1945 se poprvé uskutečnila jednota národních a demokratických hodnot socialismu: demokratické a národní hnutí se počalo socializovat a socialismus se stal vskutku národním a demokratickým dílem. Cesta Československa k socialismu, na jejímž počátku v letech 1944—1945 je Slovenské národní povstání a Pražské povstání, je zdrojem nejpokrokovější tradice novodobých českých a slovenských dějin.

Republika, jejíž osvobození bylo výsledkem hrdinného boje Sovětské armády a národně osvobozeneckého boje československého lidu, obnovila se na nových základech. Ty umožňovaly řešit nejpalčivější národnostní problémy země; státní existence republiky byla zajištěna úzkým spojenectvím se Sovětským svazem, zároveň získala republika ekonomický systém vytvářející podmínky nejen pro rychlou obnovu, ale i pro další rozvoj hospodářství k socialismu. Podstatné rozšíření neformálních politických svobod bylo opravdovým vrcholem celé demokratické tradice československého rozvoje. Socialismus se stal ztělesněním moderního národního programu Čechů a Slováků.

Socialistickou přestavbu společnosti uskutečňovalo Československo jako prvá průmyslová země. Politika československé cesty k socialismu, uplatňovaná v letech 1945 až 1948, byla výrazem snahy respektovat složitost specifických vnitřních i mezinárodních podmínek Československa. Obsahovala mnoho prvků, jejichž poznání může přispět našemu nynějšímu úsilí o demokratizaci socialistického zřízení.

Hlásíme se k tradicím osvobozeneckého zápasu, jehož se zúčastnili vlastenci doma i na různých místech Evropy a světa a za jehož ideály položilo život 375 tisíc vlastenců. Budeme podporovat vědecký výzkum historie obou národů, jehož závěry nemohou být nikým dekretovány, ale mohou být jen výsledkem studia historie samé. Únorové vítězství pracujícího lidu bylo důležitým mezníkem v socialistickém vývoji poválečného Československa, které vytvářelo předpoklady pro urychlený pochod k socialismu. Po únoru 1948 vstupovala strana na novou cestu socialistické výstavby s fondem velké důvěry a podpory širokých vrstev.

Byla to obtížná cesta. V rozpoleceném světě, zachváceném studenou válkou, musely naše národy věnovat zvýšené úsilí zabezpečení těžce vydobyté národní existence a soustřeďovat se na posílení obrany své i všech socialistických států. Výstavba nové republiky, která zdaleka neměla všechny potřebné vnitřní zdroje pro rozvoj ekono-

Reakcí na tlak veřejnosti a programovým východiskem reformistů uvnitř komunistické strany se stal Akční program, který byl schválen na zasedání ÚV KSČ 5. dubna 1968. Tento dokument, jehož autory byli přední komunističtí intelektuálové, předpokládal výraznou demokratizaci politického života země a provedení hospodářské reformy zavedením tržních prvků do centrálně řízeného hospodářství. Zamýšlené reformy se ovšem měly odehrávat pod vedením komunistické strany. Akční program byl zveřejněn 10. dubna 1968.

diskusní tribuna

NA TÉMA OPOZICE

VÁCLAV HAVEL

Jestli některé představy o možné podobě politické opozice v dnešním Československu, jež se zatím objevily v různých oficiálních projevech, působí trochu jako snaha, aby se vlk nažral a koza zůstala celá, pak se tomu nelze divit: mohou-li v komunistické straně v průběhu několika týdnů zvítězit progresivnější a demokratičtější myslící lidé nad lidmi konzervativními, zdaleka to ještě neznamená, že ve stejně krátkém čase jsou příslušníci hnutí, v jehož celé dosavadní historii se neobjevil jediný pokus překročit v podmínkách, kde toto hnutí zvítězilo, princip jedné strany, schopni vážněji se konfrontovat s myšlenkou tak pro ně donedávna šokující, jako je myšlenka opozice. Jdou-li však přesto tak daleko, že umožňují o tomto bývalém tabu veřejně diskutovat, je asi dobré, aby všichni, kdo si o věci něco myslí, přijali tuto možnost jako výzvu k rozhovoru.

Tedy především: v čem vlastně tkví polovičatost dosavadních konceptů?

Poměrně často slýcháme, že vzhledem k současné a budoucí svobodě slova (v níž údajně spočívá podstata demokracie) bude přirozenou kontrolní funkci opozice plnit prostě veřejné mínění, opírající se o prostředky masové komunikace. Takové pojetí předpokládá *víru*, že vláda bude z veřejné kritiky vyvozovat všechny patřičné

skrytá. A absence právních jistot, které nedokázala skupina včas obnovit, vrací se teď k ní jako bumerang: vyhlazuje sebe samu. Jinými slovy: ze umožní-li komunistická strana co nejrychlejší rozvoj své silné kontroly zvenčí, nebude mít záruku, že po jistém čase opět zvolna nezdegeneruje. Jak vidět, bez celospolečenské demokracie nemůže nikdy natrvalo vydržet ani demokracie vnitrostranická. Nikoli tedy, že druhá zaručuje první, ale právě naopak: první zaručuje druhou.

Jiná myšlenka, která se objevuje, že by totiž ve volbách i různých orgánech mohli jako opozice fungovat nezávislí jednotlivci, je podle mého názoru přímo kolektivní ukázkou principu, vyřizujícího opozici asta dřív, než vznikla: proti dokonale organizované a disciplinované politické straně s ideologií, aparátem, tiskem, propagandou a programem, dotýkajícím se celé společnosti, stál by hlouček soukromých osob bez politického zázemí, zbavených možnosti jakékoli kolektivní dohody o jednotě postupů, kandidátech a vůbec jakékoli komplexnější, koordinované a šířeji

manipulovací praxe, kterých se jistě brzy cočkáme — opravdu těžko mohlo jít o skutečnou kontrolu zvenčí. A jelikož, jak se ukazuje, bude teď vývoj směřovat zřejmě k rozkladu řady uměle jednotných a nepružných kolosů a k větší diferenciaci organizací, každý pokus o politickou integraci nebo koalici těchto organizací do jakéhosi „politicko-kontrolního" bloku by směřoval proti tendenci vývoje a nemohl by k ničemu dobrému vést.

Logickým a prakticky nejschůdnějším řešením by bylo konstituování opozice způsobem, který bývá z oficiálních míst nejčastěji navrhován: obrodou dnes existujících nekomunistických stran. Není samozřejmě apriori vyloučeno, že v těchto stranách se mohou skutečně prosadit síly, schopné takovou opozici vést, já osobně však přesto všechno na toto řešení příliš nevěřím: obávám se, že tyto strany se za posledních dvacet let, kdy se jejich orgány nezmohly na nic jiného, než na otrocké přizvukování všemu, co dělala vedoucí strana, natolik zkompromitovaly, že výhoda této cesty (existující aparát, tisk apod.) nemůže vyvážit její nevýhodu: obtížnost znovunabytí ztracené důvěry. Nehledě k tomu, že právě na adresu této koncepce by bylo možné poměrně snadno a právem obrátit výtku „návratu k překonaným a nemoderním formám buržoazní demokracie", kterou je možné občas slyšet z oficiálních míst proti myšlence opozice: vždyť by tu v podstatě nešlo o moc víc, než o pokus vytáhnout opět na světlo mumifikované pozůstatky předdnorového ostatně už tehdy značně problematického — rozvrstvení politických sil.

■

Polovičatost všech těchto koncepcí má tedy, jak se ukazuje, společnou příčinu: žádná z nich neumožňuje skutečnou *volbu*. Opravdu: o demokracii lze vážně mluvit jen tam, kde má lid možnost — jednou za čas — svobodně si zvolit, kdo mu má vládnout. Což předpokládá existenci aspoň *dvou samoběžných alternativ*. Totiž dvou svéprávných, rovnoprávných a navzájem na sobě nezávislých politických sil, z nichž obě mají tutéž šanci stát se vedoucí silou ve státě, rozhodne-li tak lid.

Čili: dokud bude v naší zemi moderní, aby existovala komunistická strana jako strana, dotud bude moderní i požadavek *další politické strany* jako jejího důstojného a svéprávného partnera v „soutěži o moc" a tudíž i jako trvalé záruky její kontroly zvenčí. Jedinou skutečně konsekventní a v našich podmínkách skutečně účinnou cestu k ideálu de-

Představa o vedoucí úloze KSČ nebyla sdílená všeobecně. Zpochybnil ji například tehdy dvaatřicetiletý dramatik Václava Havel v článku publikovaném 4. dubna 1968 v Literárních listech, v němž polemizoval s představou „opozice" o formě „partnerství" v Národní frontě a navrhl vytvoření nové politické strany křesťansko-demokratického charakteru.

68

Na počátku dubna došlo k reorganizaci vlády, jejímž premiérem se stal Oldřich Černík. Architekt ekonomické reformy Ota Šik byl jmenován místopředsedou vlády, novým ministrem vnitra se stal důsledný stoupenec reforem Josef Pavel. *Na fotografii nový premiér.*

Velký význam pro vývoj uvnitř KSČ měly její krajské konference, konané od 19. do 29. dubna. Jejich účastníci se jasně vyjádřili pro pokračování reforem. Členem delegace na městskou konferenci v Praze byl i Bohumil Šimon.

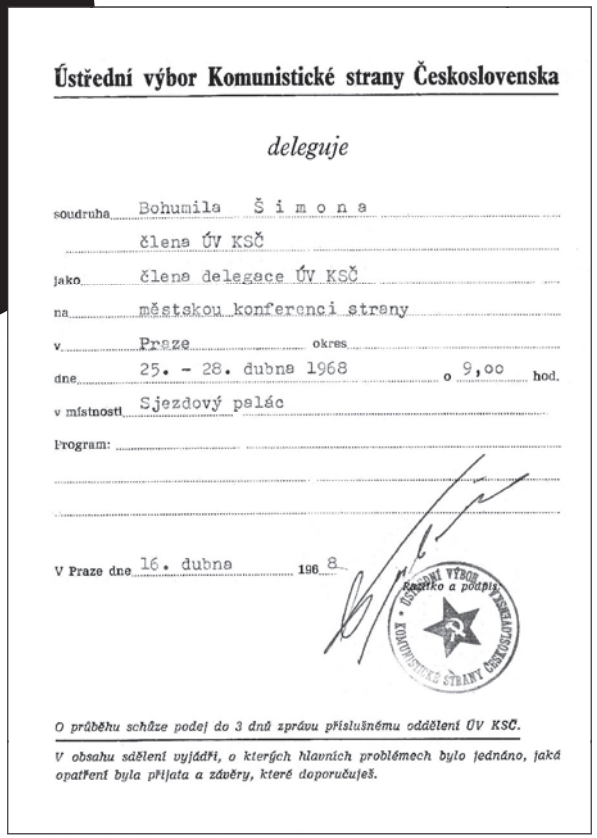

Ústřední výbor Komunistické strany Československa

deleguje

soudruha Bohumila Š i m o n a
člena ÚV KSČ

jako člena delegace ÚV KSČ

na městskou konferenci strany

v Praze okres

dne 25. - 28. dubna 1968 o 9,00 hod.

v místnosti Sjezdový palác

Program:

V Praze dne 16. dubna 1968

Razítko a podpis

ÚSTŘEDNÍ VÝBOR KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

O průběhu schůze podej do 3 dnů zprávu příslušnému oddělení ÚV KSČ.

V obsahu sdělení vyjádři, o kterých hlavních problémech bylo jednáno, jaká opatření byla přijata a závěry, které doporučuješ.

68

Atmosféra pokročilého jara 1968 se odrazila také při tradičních studentských oslavách. V majálesovém průvodu v Praze 18. 5. 1968 se objevila hesla vyslovující se k vnitropolitické situaci i taková, která ostře reagovala na nátlak ze strany SSSR a dalších zemí Varšavské smlouvy.

Vyjádřením nadějí veřejnosti v lepší budoucnost byla dobrovolná účast na oslavách Svátku práce. Jen v Praze se prvomájových oslav zúčastnily desetitisíce lidí.

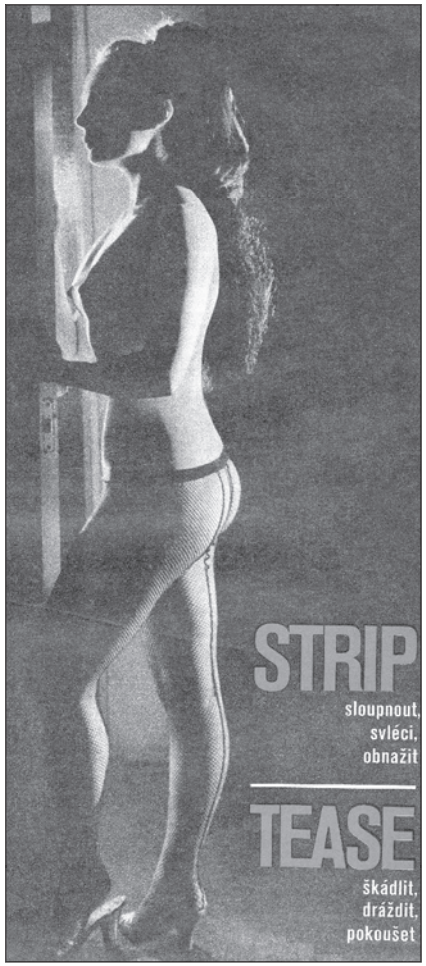

68

O změněných poměrech vypovídala i veřejná striptýzová vystoupení nebo beztrestná aktivizace „květinových dětí“. *Fotografie z časopisu Svět v obrazech.*

SJEZD ČESKOSLOVENSKÝCH DĚTÍ KVĚTIN

SIELI SI. — nechlášeni a proto nikým nečekáni — v jednu květinovou neděli do Prahy. Nebylo jich mnoho, jen pár desítek, zato však mnozí z nich vážili pěkný kus cesty. Přijeli z Ostravy, Olomouce, Brna, dokonce až z Košic. ČESKOSLOVENŠTÍ HIPPIES. Název „hippies“ netřeba snad vysvětlovat. Je to tzv. „květinová mládež“ a když ve Spojených Státech vznikaly jejich první skupinky, vypadalo toto hnutí dokonce mírně sympaticky. Žít pro lásku, obklopovat se krásnými věcmi, uměním... Pak ale přišlo LSD, a ideály po první vraždě, ke které pod jeho vlivem došlo, byly ty tam. Alespoň u okolního světa.

Naši hippies se sešli hned po ránu, na Staroměstském náměstí. Špinavi kluci a děvčata, tvořící pohromadě jednu velkou barevnou skvrnu, se rozložili po dlažbě. Přišel jsem mezi ně zrovna ve chvíli, kdy jeden dlouhovlasý a bosý mládenec obcházel povalující se kamarády a kamarádky, se slovy: „Už jsi měl? Kdo ještě nemá...“ V ruce žmoulal jednu buchtu a dával kousnout. (Americká hippies jí společně z toho, co kdo má anebo co kdo dostal). Buchta kolovala, mnozí však asi nečinili. Připadalo mi, že nemohou, protože právě přišli z domova, umyjtim tím ty pražské, kde se pořádně nasnídali máminých buchet. Druhý kluk vytáhl kytaru. Sedli si na dlažbu, ostatní se rozpárovali a porhepetřeně, že se začali před zraky přihlížejících turistů a kolemjdoucích — líbat. (To se tak dělá!) Někdo přiběhl s kyticí drobných modrých kvítků, které bylo možné jednoduše získat v zahradním parčíku. Začalo rozdávání květin. (I to se dělá.) Když už měli všichni přisedlci, došlo i na zvědavé přihlížející. Tak se v klopách nedělně oblečených dam i pánů, domácích i zahraničních, objevily modré květinky. Objevit se tak hlídači „Hele — hoď tam Juventus!“, křičí jeden z přisedlců na kytaristu. Myslel tím pochopitelně písničku z repertoáru známé beatové skupiny. Kytarista začal hrát a zpívat písničku „Zrcadlo“, a den běžel dál. Přihlížejících přibývalo. Když už jich bylo hodně, jeden z nejvlasatějších a nejvousatějších členů této ne-organizace, povstal. Měl přes sebe stanou flanelovou deku, obličej pokreslený pastel

kami a v ucha připevněné dětské chrastítko. Vytáhl kapapíru, ustatní zmlkli a on začal číst. Četl prohlášení „našich hippies“. Že jako odsuzují všechny lhostejné dospělé, všechny ty, co žijí nelečně klidným a spořádaným životem. A že oni — všichni ti, co se tam válel po dlažbě — se chtějí obklopovat pouze krásnými obrazy, krásnými písněmi, krásnými tlumy (!). Přech děkoval a začal mluvit také něco o filosofii. Při slově „filosofie“ se několikrát zvedni, bylo vidět, že mu to dělá trochu potíže a zároveň to pouzrazovalo, že on — přestože biblicky vyhlížejíci mladý muž s vousem — autorem tohoto jinak celkem hezkého prohlášení, není. Přesto mu jeho přesvědčení nadšené zatleskali. Pak se zase hrálo, zpívalo a milovalo dál, až to většinu přestalo bavit. Snad jim vadilo, že je nikdo nevyhání — zkrátka — zvedli se a odešli. Zbyl tu nakonec jen jeden, nejsympatičtější a kupodivu jediný, kterého jsem na zemi neviděl. Shluk lidí se s ním dal do řeči. On však byl skutečně chytrý. Klidně a inteligentně vysvětloval co hippies jde, konkrétně těm z Prahy, jejichž je řadovým členem. Až na několik morálních si získal téměř všechny — staré i mladí — kteří kolem něho stáli. Kupodivu ani nesympatizoval s jednáním těch, kteří „okupovali“ na celý den Staroměstské náměstí. Od něho jsem se také dozvěděl, že hippies u nás dnes tvoří tři skupiny. Ta jedna, ke které se hlásil a která je asi tou nejspořádanější, jejíž členové jsou normální zaměstnaní, nechodí špinavi, a skutečně jim o něco jde! ta je bohužel početná nejmenně. Jsou z Prahy a je jich asi jen osm. Druhá skupinka je už početnější, je ale prý „horší“. Členů má několik desítek. Poslední — třetí skupinka je nejpočetnější, jsou to ti, kteří se v Praze v onu květnovou neděli sešli. V celkovém počtu se dají už počítat na stovky.

Taková je tedy skutečnost. Prý bude v Praze otevřen jakýsi HIPPIES-KLUB, ve kterém se vedle konzumace bude také zpívat. To už bychom ale zabíhali příliš do budoucnosti — a předpovídat ...! Prý se to příliš nevyplácí.

TEXT A FOTO: ONDŘEJ SUCHÝ

A lidi se dívají — a lidi se baví. Jak vidíte na snímku, bavila se i mladičká filmová herečka Andrea Cunderlíková.

68

Vývoj v Československu se setkal s kritikou nejen domácích konzervativních komunistů, ale záhy znepokojil Kreml i vedení dalších „bratrských“ stran. Důrazného napomenutí se československému vedení dostalo 23. března při setkání delegací Československa, SSSR, NDR, Maďarska, Bulharska a Polska v Drážďanech. Stále častěji byly slyšet hlasy o nebezpečí kontrarevoluce. K nátlaku na reformní vedení KSČ mělo sloužit i spojenecké cvičení „Šumava“ zahájené 20. června 1968, kterého se vedle československých vojáků zúčastnily i sovětské, maďarské a polské jednotky. Znepokojení veřejnosti budilo oddalování odchodu sovětských oddílů, kterým přítomnost na cvičení umožnila zmapovat terén pro případnou intervenci.

Vojenská technika během cvičení v bojové pozici.

Sovětský ministr obrany maršál Andrej Antonovič Grečko, vrchní velitel československých ozbrojených sil Ludvík Svoboda a ministr národní obrany armádní generál Martin Dzúr při diskusi.

Z á z n a m z přijetí zástupců přípravného výboru KAN na sekretariátě ÚV NF - 17. června 1968.

KAN - dr. Štěpánek, ing. Battěk, s.Mlýnková
ÚV KSČ - s. doc. Mlynář
ÚV NF - s. dr. Kriegel, Vacík

dr. Štěpánek: Své stanovisko řekli již na mítinku, jejich zásady jsou velmi jasné: chtějí být organizací "politickým klubem", která si klade za cíl demokratický a humanistický socialismus. To znamená společenské vlastnictví výrobních prostředků. Není pravda, že by byli pro restauraci kapitalismu. Nechtějí také provádět politiku antikomunismu. I když se zdá, že se shodují v cíli, neshodují se v metodách a prostředcích jak k tomu cíli dospět. To znamená, že i nestraníci mohou vypracovat různá stanoviska. Představují si, že by tak došlo ke střetávání a soutěžení kvality straníků a nestraníků.

Jsou hnutí s velkým politickým kapitálem. Nadšení lidí, kteří chtěli něco dělat, bylo velké. Zejména v březnu a dubnu, kdy lidé byli ochotni dělat zadarmo. Dnes to již takové není.

Nyní se dostávají do situace, že ministerstvo vnitra je nemůže uznat za organizaci. Např. v Příbrami se ustavila přípravná skupina, požádali o povolení schůze, což bylo povoleno. Potom byli požádáni, aby vydali plakáty, že schůze není povolena na pokyn KNV, který dostal pokyn od min. vnitra (dr.Malík).

Chápou, že ve státě musí být nějaký pořádek a zákony se musí dodržovat, ale mnohé věci jsou "na čestné slovo". Kdyby byly špatné zkušenosti se schůzemi KAN nebo mítinky, bylo by to jistě správné nepovolovat. Ale řada zkušeností je dobrá. Např. v Trutnově byl KAN pozván ke spolupráci do NF, rovněž v Říčanech. Dobré příklady jsou v Ostravě. Každá organizace by se měla posuzovat podle toho, jak se projevuje.

Vedoucí představitelé komunistické strany se pokoušeli mírnit radikální proudy ve společnosti. Snahu o toto politické působení dokumentuje zápis o přijetí představitelů KAN zástupci Národní fronty 17. června 1968.

- 2 -

Od konce března, kdy o sobě KAN dal vědět, udělali hezkou řádku schůzí a besed, kde kladně vystupovali a podle toho by se měla každá organizace posuzovat. Není snad důvodu, proč by se mělo otálet s povolením.

Pokud jde o 1.máj, po dlouhých debatách se rozhodli, že při této příležitosti vystoupí veřejně. Přiznává, že organizačně své schopnosti přecenili. Transparenty, které byly vyrobeny na pokyn KAN, byly kladné, rovněž vystoupení v televizi. V té době podepsalo "petici" 144 členů. Na 1.máje se sešli na Albertově, prošli Prahou a přidávala se k nim celá řada lidí s různými transparenty a hesly. Snažili se sice umlčet některá nesprávná hesla, ale situace byla taková, že se těžko různým skupinám lidí dalo něco vysvětlovat.

Souhlasí s poznámkou dr.Kriegla, že organizace je odpovědna za to, kdo pod jejich hlavičkou jde. Názor je takový, že to byla vlastně provokace proti organizaci KAN. Čelo této organizace v průvodu vystoupilo naprosto jinak, předalo s. presidentovi kytici a jejich prohlášení.

Poučili se, že vystoupení "na ulici" přináší riziko. Proto také odmítli před květnovým plénem veřejně vystoupit, jak o to někteří členové KAN žádali.

Je třeba také vidět, kdo všechno mluví jménem KAN. To jsme zjistili, že na NF chodí řada lidí, kteří se vydávají za členy KAN, např. inž. Horák, který není členem KAN a který přinesl na NF organizační strukturu, která není naší strukturou. Jednal na vlastní pěst a zcela subjektivně.

s. doc.Mlynář: Když se tvoří některá organizace, musí počítat s tím, že musí mít ve svých řadách jasnou odpovědnost a dát jí i na veřejnost. Měli by se od věcí, se kterými nesouhlasí, např. kolem 1. máje, na veřejnosti distancovat. Není to věc sice populární, ale zcela nutná. Dále je třeba vyjasnit otázku vedení a představitelů.

Otázka programu. Je třeba zaujmout stanovisko také k prohlášení NF a s tím spojovat také vlastní program.

- 3 -

K registraci na ministerstvu vnitra. Když dochází k věcem jako v Příbrami, znamená to, že se aplikuje všeobecně výklad min. vnitra, kde jde zejména o různé schůzky, jako byla demonstrace na Staroměstském nám. apod. Mělo by to trvat asi do září, kdy by spolčovací zákon měl být přijat. Není proto vhodné působit takovým způsobem, jako v Literárních listech, že lhůta pro KAN již prošla.

V KAN je jistě řada dobrých lidí, i ve vedení, i program a cíle jsou dobré. Je ovšem třeba vyjasnit otázku členstva a zejména otázku vedení, aby bylo jasné, s kým se má jednat. Je třeba nyní pochopit situaci jako určité provizorium, přechod asi před léto. V tomto období bude třeba udělat si pořádek uvnitř organizace. Pokud jde o členstvo, zda je to zájem celostátní, nebo jen místní?

s. Mlýková: Přípravný výbor začal se 14 lidmi, ale ukázalo se, že není možné s tímto počtem pracovat. Minulý týden se sešli (33 lidí), vybrali 15 lidí do výboru. Jsou to lidé schopní politicky i organizačně. Rozdělí si funkce a předají na sekretariát NF seznam, aby se vědělo, s kým je možno jednat.

Pokud jde o členy, je zatím asi 3 - 4.000 přihlášek, většinou z Prahy. Z venku zatím nejsou posílány přihlášeky, protože to zde nemá kdo zpracovávat. Např. v Severočeském kraji je přihlášek asi 5.000. Odhad celkový je asi 30 - 40.000. Je možno předložit i jmenovitý seznam přípravných výborů v městech, se kterými je možno jednat.

dr. Štěpánek: Pokud jde o povolení, je zklamán, že to bude až v září. Domnívali se, že to bude dříve, když Společnost pro lidská práva je povolena. Kdy bude KAN povolen, počet přihlášek se zvýší na násobek. Na Slovensku je asi 5 center přípravného výboru.

Činnost přípravného výboru je povolena. Je otázka, jak a zda je možno pozvat členy ostatních přípravných výborů z krajů, otázky s nimi projednat, aby se potom neřeklo, že se vytváří pravidelná činnost a ne pouze přípravná.

- 4 -

s.dr. Kriegel: Otázka je taková, že pod firmou KAN může vystupovat kdekdo. To je třeba vyjasnit. Je třeba si uvědomit, že komunistická strana je u moci a není ochotna se dívat, zda do ní někteří lidé budou prát. Není možné si dělat iluze, že komunistická strana bude abdikovat. Jakékoli nabourávání společné cesty by vedlo zpět celý vývoj, jakékoli politické triky by nebyly fér.

Ministerstvo vnitra má své stanovisko, nezákonně nemůže žádná organizace působit. Zatím KAN působí a měl by počítat jak a kdy veřejně vystoupit, ale neztěžovat celý obrodný proces. Bylo by vhodné, aby do doby než se ustaví KAN byl určen jeden "styčný člověk", se kterým by se mohlo spolupracovat, aby nehovořili za KAN další lidé. Měl by to být takový člověk, který nesa za organizaci odpovědnost. Je třeba vítat spolupráci, ale v ~~rery~~ propagandě i spolupráci se držet principů NF. Bylo by proto moudré zaujmout stanovisko k prohlášení NF.

ing. Battěk: Organizace KAN dosud neexistuje a z toho vyplývá řada obtíží. Pro podchycení organizační stránky je třeba mít také nějaké možnosti. Čím déle bude trvat tato situaci, tím hůře se bude pracovat, neboť se jezdí ven, hovoří se na besedách. Při tom není možné sehnat nějakou místnost s telefonem.

Jsou si vědomi, že existují protisocialistické a protikomunistické skupiny, od kterých se chtějí distancovat. Je nebezpečí, že se budou navazovat na KAN a není také hned možné je identifikovat. Je však třeba alespoň nějakou formou naznačit, že se s KANem počítá. Čím dříve se práce umožní, tím lépe.

s.dr. Kriegel: Jsou dvě možnosti: za prvé je to zaujmutí stanoviska k prohlášení NF, distancovat se od nalepených cizích lidí, které KAN poškozují. Za druhé pravidelný kontakt, aby se vědělo, co se děje, aby se mohlo upozornit na některé nesprávné jevy a také aby se mohl dohodnout společný postup.

s. doc. Mlynář doporučuje, aby dr. Štěpánek se stal "styčným" člověk, který by spolupracoval s NF.

- 5 -

Pokud jde o ministerstvo vnitra, pokusí se s nimi projednat nějaký rychlejší postup, i když je velmi těžké udělat nějakou výjimku, aby nenastal nápor od dalších žádostí desítek organizací. Pokud budou chtít svolat lidi z krajů k projednání některých organizačních otázek, je možné obrátit se o souhlas na ministerstvo vnitra a upozornit je, že nějde o žádnou pravidelnou činnost.

ročník I.
27. června 1968
číslo
18
Literární noviny
ročník XVII. č. 18
cena 1.20 Kčs

LITERÁRNÍ LISTY | TÝDENÍK SVAZU ČS. SPISOVATELŮ

toto číslo vychází v nákladu 300000 výtisků

DVA TISÍCE SLOV

Nejdřív ohrozila život našeho národa válka. Pak přišky další špatné časy a události, které ohrozily jeho duševní zdraví a charakter. S nadšením přijala veliká národa program socialismu. Jeho žízeň se však dostalo do rukou nepravým lidem. Domodlo by tolik, že nemáli dost státnických akademií, věcných znalostí ani filosofického vzdělání, kdyby aspoň byli měli víc otevřené moudrosti a slušnosti, aby uměli vyslechnout mínění druhých a připustili své postupně vystřídat schopnějšími.

Komunistická strana, která měla po válce velikou důvěru lidí, postupně ji vyzkoušela za dřeby, až je ztratila všechny a nic jiného už neměla. Musíme to tak říci a vědět to i to komunisté mezi námi, jejichž zásluhami zasl výsledky je tak velké jako zklamání ostatních. Chybné linie vedení změnila stranu z politické strany s lidovým svazky v mocenskou organizaci, jež nebyla velké přitažlivosti pro vládychtivé soupeře, vyčítavé zbabělce a lidi ze špatným svědomím, jejich příliv zapůsobil na povahu i chování strany, která nebyla uvnitř zařízena tak, aby v ní bez otřesných příhod mohli nabývat vlivu pořádní lidé, kteří by ji přivedli pravděpodobně, tak aby se stále hodila do moderního světa. Mnozí komunisté jsou samozřejmě spokojeni, ale nezodpovídá se na zdánlivé mínění z toho, co se stalo.

Poměry v komunistické straně byly KTERÉ PATŘÍ DĚLNÍKŮM, ZEMĚDĚLCŮM, ÚŘEDNÍKŮM, VĚDCŮM, UMĚLCŮM A VŠEM

O koho se opřít

A. J. LIEHM

— KDŮ NENASTANOU KOMPLIKACIE, MALO BY TO BYŤ V DEVIATOM MESIACI DONOSENÉ

Kadek !

68 Na podporu dalšího rozvoje reformního procesu v Československu iniciovali pracovníci Československé akademie věd vznik petice, jejímž autorem se stal Ludvík Vaculík a kterou podepsala řada významných představitelů společenského a kulturního života. Dokument „Dva tisíce slov“ byl 27. června 1968 publikován v Literárních listech a denících Mladá fronta, Práce a Zemědělské noviny. Vyzýval k aktivizaci veřejnosti na podporu reforem a demokratizace, a to za pomocí stávek a demonstrací. Cílem dokumentu byla podpora reformních kroků vedení KSČ, které však tento dokument odmítlo.

(Dokončení ze str. 1)

klidné svátky vánoční! Dávejme tedy pozor, co se bude dít, snažme se tomu porozumět a odpovídat. Vzdejme se nemožného požadavku, aby nám vždycky někdo vyšší podal k věcem jediný výklad a jediný prostý závěr. Každý si bude muset udělat své závěry, na svou odpovědnost. Společné shodné závěry je možno najít jen v diskusi, k níž je nutná svoboda slova, která je vlastně jedinou naší demokratickou vynaložeností letošního roku.

Do příštích dnů však musíme jít také s vlastní iniciativou a vlastními rozhodnutími.

Především budeme odporovat názorům, kdyby se vyskytly, že je možné dělat nějakou demokratickou obrodu bez komunistů, případně proti nim. Bylo by to nespravedlivé, ale také nerozumné. Komunisté mají vybudované organizace, v těch je třeba podpořit pokrokové křídlo. Mají zkušené funkcionáře, mají konečně pořád v ruce rozhodující páky a tlačítka. Před veřejností však stojí jejich Akční program, který je také programem prvního vyrovnání největší nerovnosti, a nikdo jiný nemá žádný stejně konkrétní program. Je třeba požadovat, aby se svými místními akčními programy přišli před veřejnost v každém okrese a v každé obci. Tu nikde půjde o velmi obyčejné a dávno čekané uzavírání ulicy KSČ se připravuje na sjezd, který zvolí nový ústřední výbor. Žádejme, aby byl lepší než ten dnešní. Říká-li dnes komunistická strana, že své vedoucí postavení napříště chce opírat o důvěru občanů a ne o násilí, věřme tomu potud, pokud můžeme věřit lidem, které už teď posílá jako delegáty na okresní a krajské konference.

V poslední době jsou lidé znekliděni, že se postup demokratizace zastavil. Tento pocit je zčásti projevem únavy ze vzrušeného dění, zčásti odpovídá faktu: minula sezóna překvapivých odhalení, vysokých demisí a opajivých projevů nebývalé slovní smělosti. Zápas sil se však jen poněkud skryl, bojuje se o obsah a znění zákonů, o rozsah praktických opatření. Krom toho novým lidem, ministrům, prokurátorům, předsedům a tajemníkům, musíme popřát čas na práci. Mají právo na tento čas, aby se mohli buďto osvědčit, nebo znemožnit. Krom toho v centrálních politických orgánech nelze dnes čekat víc. Stejně projevily nechuť podivuhodné činosti.

Praktická kvalita příští demokracie závisí na tom, co se stane s podniky a v podnicích. Při všech našich diskusích nakonec nás mají v rukou hospodáři. Dobré hospodáře je třeba hledat a prosazovat. Je pravda, že všichni jsme ve srovnání s rozvinutými zeměmi špatně placeni a někteří ještě hůř. Můžeme žádat víc peněz — které lze natisknout a tím znehodnotit. Žádejme však spíše ředitele a předsedy, aby nám vyložili, co a za kolik chtějí vyrábět, komu a zač prodávat, kolik se vydělá, co z toho se vloží do modernizace výroby a co je možno rozdělit. Pod zdánlivě nudnými titulky běží v novinách odraz velmi tvrdého boje o demokracii nebo koryta. Do toho mohou dělnici jakožto podnikatelé zasahovat tím, koho zvolí do podnikatelských správ a podnikových rad. Jakožto zaměstnanci mohou pro sebe udělat nejlíp, když si za své zástupce zvolí do odborových orgánů své přirozené vůdce, schopné a čestné lidi bez ohledu na stranickou příslušnost.

Jestliže nelze v těto době čekat od nynějších centrálních politických orgánů víc, je třeba dosáhnout více v okresech a obcích. Žádejme odchod lidí, kteří zneužili své moci, poškodili veřejný majetek, jednali nečestně nebo krutě, je třeba vynalézat způsoby, jak je přimět k odchodu. Například: veřejná kritika, rezolace, demonstrace, demonstrační pracovní brigády, sbírka na dary pro ně do důchodu, stávka, bojkot jejich dveří. Odmítat však způsoby nezákonné, neslušné a hrubé, jelikož by jich využili k ovlivňování Alexandra Dubčeka. Náš odpor k psaní hrubých dopisů musí být tak všeobecný, aby každý takový dopis, který ještě dostanou, bylo možno považovat za dopis, který si dali poslat sami. Oživujme činnost Národní fronty. Požadujme veřejná zasedání národních výborů. K otázkám, které nechce nikdo znát, ustavujme vlastní občanské výbory a kontrolse. Je to prosté: sejde se několik lidí, zvolí předsedu, vedou řádně zápis, publikují svůj nález, žádají řešení, nedají se zakřiknout. Okresní a místní tisk, který většinou zdegenerovaal na úřední trombu, proměňujme v tribunu všech kladných politických sil, žádejme ustavení redakčních rad ze zástupců Národní fronty nebo zakládejme jiné noviny. Ustavujme výbory na obranu svobody slova. Organizujme při svých shromážděních vlastní pořádkovou službu. Uslyšíme-li divné zprávy, ověřujme si je, vyšlejme delegace na kompetentní místa, jejich odpovědi zveřejňujme třeba na vratech. Podporujme orgány bezpečnosti, když stíhají skutečnou trestnou činnost, naší snahou není způsobit bezvládí a stav všeobecné nejistoty. Vyhýbejme se sousedským hádkám, neoživejme se v politických souvislostech. Prozazujme fráze.

Oživený letní pohyb po celé republice vyvolá zájem o uspořádání státoprávního vztahu mezi Čechy a Slováky. Poveličujeme federalizaci za způsob řešení národnostní otázky, jinak je to jen jedno z významných opatření k demokratizaci poměrů. Toto opatření samo o sobě nemusí ani Slovákům přinést lepší život. Režim — v českých zemích zvlášť a na Slovensku zvlášť — se tím ještě neřeší. Vláda stranicko-státní byrokracie může trvat, na Slovensku dokonce o to líp, že jako „vybojovala větší svobodu“.

Veliké znepokojení v poslední době pochází z možnosti, že by do našeho vývoje zasáhly zahraniční síly. Tváří v tvář všem přesláním můžeme jedině trvat slušně na svém a nezačínat si. Své vládě můžeme dát najevo, že za ní budeme stát třeba se zbraní, pokud bude dělat to, k čemu jí dáme mandát, a své spojence můžeme ujistit, že spojenecké, přátelské a obchodní smlouvy dodržíme. Naše podráždéné výtky a neargumentovaná podezření musí jen ztěžovat postavení naší vlády, aniž nám pomohou. Rovnoprávné vztahy si beztak můžeme zajistit jedině tím, že zkvalitníme své vnitřní poměry a dovedeme obrodný proces tak daleko, že jednou ve volbách si zvolíme státníky, kteří budou mít tolik statečnosti, cti i politického umu, aby takové vztahy ustavili a udrželi. To je ostatně problém naprosto všech vlád všech menších států světa!

Letošního jara vrátila se nám znovu jako po válce velká příležitost. Máme znovu možnost vzít do rukou naši společnou věc, která má pracovní název socialismus, a dát jí tvar, který by lépe odpovídal naší kdysi dobré pověsti i poměrní dobrému mínění, jež jsme o sobě původně měli. Toto jaro právě skončilo a už se nevrátí. V zimě se všecko dovíme.

Tím končí toto naše prohlášení k dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům, vědcům, technikům a všem. Napsáno bylo z podnětu vědců.

*

Podpisy nejsou úplnou sbírkou souhlasu, nýbrž jen vzorkem z různých skupin občanstva podle toho, jak bylo koho možno zastihnout.

Národní umělec Beno Blachut, člen opery ND v Praze; profesor MUDr. Jan Brod DrSc., ředitel ústavu pro choroby oběhu krevního v Praze; Marie Bukková, ošetřovatelka prasnic, Chotěboz; akademik Bohumil Bydžovský, matematik, docent dr. Jiří Cvekl, filosof; Věra Čáslavská, olympijská vítězka; Zdeněk Čochrák, dělník ČKD; Zdeněk Fiala, technik ČKD; Milan Hanuš, dělník ČKD; inženýr Jiří Hanzelka, spisovatel; MUDr. Miroslav Hulub, vědecký pracovník mikrobiologického ústavu ČSAV; Zdeněk Holec, dělník ČKD; Rudolf Hrušínský, herec a režisér; Dušan Hrůza, dělník ČKD; Jan Chocena, soukromý rolník, Chotěboz; Jaromír Jirsa, filmový režisér; profesor MUDr. Vilo Jurkovič DrSc, předsnosta druhé interní kliniky lékařské fakulty KU v Hradci Králové; profesorka MUDr. Věra Kadlecová DrSc, přednosta oční kliniky fakultní nemocnice KU v Praze; Docent dr. A. Kasp, pedagogický institut v Ostravě; Karel Kočík, filosof; akademik Jaromír Koutek, geolog; Otomar Krejča, režisér; profesor MUDr. Jiří Král, DrSc., přednosta ústavu tělovýchovného lékařství v Praze; inženýr Miroslav Král, CSc., Vysoká škola politická ÚV KSČ; Karel Krautgartner, dirigent TOCR; profesor MUDr. Vladislav Kruta, DrSc., přednosta fyziologického ústavu university J. E. Purkyně v Brně; akademik Vilém Laufberger, přednosta laboratoře grafických vyšetřovacích metod v Praze; profesor MUDr. Pavel Luků, přednosta interní kliniky Palackého university v Olomouci, předseda kardiologické společnosti a viceprezident evropské kardiologické společnosti; JUDr. Božena Pátková, advokátka, Praha; člen korespondent ČSAV, dipl. inž. Emil Petřek, ředitel Hornického ústavu ČSAV; Zuzana Marysová, Státní statek Chotěboz; Jiří Menzel, režisér; Vladimír Mostecký, technik ČKD; Josef Nevrkla, dělník ČKD; Jaroslav Němec, dělník ČKD; Yvonne Přenosilová, zpěvačka; člen korespondent ČSAV prof. MUDr. Otakar Poupa, DrSc., vedoucí třetího oddělení fyziologického ústavu ČSAV v Praze; profesor MUDr Jaroslav Procházka DrSc, přednosta chirurgické kliniky fakultní nemocnice v Hradci Králové; národní umělec Alfréd Radok, režisér; Emil Radok, filmový režisér; Jiří Raška, olympijský vítěz; národní umělec Jaroslav Seifert; profesor MUDr. V. Sekla, DrSc, přednosta biologického ústavu KU v Praze; akademik Zdeněk Servit, DrSc., ředitel Fyziologického ústavu ČSAV v Praze; doc. inž. Jiří Sláma CSc, Výzkumný ústav ekonomiky průmyslu a stavebnictví v Praze; člen korespondent ČSAV profesor MUDr. Oldřich Starý DrSc., rektor KU v Praze; Jiří Sulženk, technik ČKD; Jiří Suchý, básník; doc. MUDr. Vojmír Ševčík, krajský traumatolog Severomoravského kraje, Ostrava; Jiří Šlitr, hudební skladatel, Karel Šiba, dělník ČKD; Václav Šroub, dělník ČKD; Jan Švankmajer, filmový režisér; profesor PhDr. Ladislav Tondl, DrSc Kabinet ionnie a metodologie vědy ČSAV v Praze; národní umělec Jiří Trnka, režisér a výtvarník; Marie Tomášová herečka; Josef Topol, spisovatel; Jan Tříska, herec; Ludvík Vaculík, novinář (autor tohoto textu); Karel Vojíř, dělník ČKD; prof. MUDr. Jan Vanjsek DrSc, prorektor Purkyňovy university v Brně; prof. MUDr. V. Vojdovský DrSc, přednosta ortopedické kliniky Palackého university v Olomouci; doc. MUDr. Jiří Valamínský, krajský internista Severomoravského kraje Ostrava; Viktor Věrňs, dělník ČKD; národní umělec Jan Werich; akademik Otto Wichterle, ředitel ústavu makromolekulární chemie ČSAV v Praze; národní umělec Jaroslav Vojta, člen činohry Národního divadla; plakovník Emil Zátopek, olympijský vítěz; Dana Zátopková, olympijská vítězka; jindřich Zogata, ing. agronom Karviná.

4551/14 Přísně tajné!

P ř e k l a d

Polská sjednocená dělnická strana - ústřední výbor

Předsednictvu ústředního výboru
Komunistické strany Československa
v P r a z e

Drazí soudruzi!

Naše strana se obrací na vás v duchu přátelství a bratrství, vedena starostí o naše společné věci a společné státní a národní zájmy. Síla a bezpečnost socialistického Československa byly a zůstanou co nejtěsněji spojeny se silou a bezpečností socialistického Polska. Učí nás tomu smutné, historické zkušenosti.

Od osvobození našich zemí a od nastolení moci pracujících mas upevňovaly obě naše země vzájemné vztahy přátelství, spojenectví a široké spolupráce.

Spojenectví mezi Československou socialistickou republikou a lidovým Polskem je významným činitelem obrany našich národů před nebezpečím ze strany revanšistické politiky západoněmeckého imperialismu. Zárukou bezpečnosti našich zemí je naše osvědčené spojenectví se Sovětským svazem a Varšavská smlouva. Konstatujeme se znepokojením, že rozvoj vnitřní situace v Československu v posledních měsících, který podrývá vedoucí úlohu strany, a tím také základy socialistického zřízení, ohrožuje základy našich spojeneckých svazků a jednoty bratrských zemí, otevírá pole pro neomezenou činnost sil, které jsou nepřátelské socialismu.

Během setkání vedoucích činitelů Komunistické strany Československa a Polské sjednocené dělnické strany, jakož i během

68 Reakcí na petici „Dva tisíce slov“ byl zvýšený tlak ze strany Moskvy a jejích satelitů. Politbyra komunistických stran SSSR, Polska, NDR, Maďarska a Bulharska zaslala do Prahy ostré dopisy, v nichž konstatovala, že vnitřní vývoj v Československu podrývá vedoucí úlohu komunistické strany a socialistické zřízení země a ohrožuje existující spojenecké svazky. Dopisy končily výzvou k uspořádání společné schůzky vedení všech šesti komunistických stran.

4551 - 2 -

setkání vedení bratrských socialistických zemí v březnu v Drážďanech, projevili jsme upřímně a stranicky společné obavy v souvislosti s narůstající aktivitou protisocialistických a reakčních sil v Československu.

Chápeme, že vaše strana stojí tváří tvář obtížné situaci, v níž vnitřní síly reakce, podporované centry imperialistické diverze a rozvědky, vyvíjejí stále větší vliv na život vaší země.

Naše strana projevila pochopení pro usnesení květnového zasedání ústředního výboru KSČ, které ukázalo na nebezpečí ze strany pravice, jako na hlavní nebezpečí, a správně se dožadovala odporu vůči všem pokusům diskreditovat KSČ a její komunistický aktiv, jakož i upevnění vedoucí úlohy strany.

Bohužel, další vývoj událostí ukazuje, že narůstání pravicových a kontrarevolučních sil nebylo zabrzděno.

Naopak! Kontrarevoluční síly se pokusily přeškrtnout celý výsledek činnosti KSČ a vystoupily s otevřenou výzvou k boji s vaší stranou a socialismem, k pronásledování a diskreditování stranických kádrů se zjevným záměrem rozbít stranu, odsunout ji od vedení státu a postavit Československo proti bratrským socialistickým zemím. Jasně se to projevilo v kontrarevoluční výzvě "Dva tisíce slov".

V československém tisku, televizi a rozhlase se objevují i nadále vystoupení útočící na socialistické země, v poslední době zejména na Sovětský svaz, což směřuje k tomu, aby mezi československým lidem byla zaseta nedůvěra a dokonce nepřátelství vůči bratrským zemím.

V ovzduší rozbujelé aktivity protisocialistických sil a reakční demagogie vystupují na povrch snahy po zrušení spojeneckých svazků ČSSR s ostatními socialistickými zeměmi, po vyvedení Československa z Varšavské smlouvy.

V různých československých vrstvách jsou předkládány požadavky na revizi dohodnutého společného stanoviska vůči NSR, přičemž

4551 - 3 -

se nebere v úvahu, že politika bonnské vlády je namířena proti bezpečnosti a jednotě socialistických zemí. Vzhledem k tomu musí vzbuzovat neklid fakta, o nichž se dovídáme z buržoazního tisku, že totiž představitelé institucí a politických kruhů ČSSR rozvíjejí kontakty s vládnoucími kruhy v NSR a pomíjejí přitom zásady spojenecké konzultace. Tato fakta jsou využívána našimi nepřáteli proti ostatním socialistickým zemím a zejména proti Polsku a NDR. A přece zachování společného, jednotného stanoviska socialistických zemí vůči bonnské vládě a jejím manévrům je nejpochopitelnějším zájmem našich národů a míru v Evropě.

Neskrýváme před vámi, že nebezpečí ohrožující socialismus, lidovou moc v ČSSR, jakož i zájmy společenství socialistických zemí, budí v naší straně a v našem lidu stále větší znepokojení. Nemůžeme se totiž smířit s tím, aby to, co jsme společně získali a tak draze zaplatili během minulé světové války, aby mezinárodní pozice a velký výsledek socialistické výstavby našich zemí byly vystaveny na pospas.

V zájmu jak vaší země, tak i celého společenství socialistických zemí je to, aby byly učiněny energické a rozhodné kroky směřující k efektivnímu odporu vůči kontrarevolučním silám, v čemž KSČ s jistotou najde podporu dělnické třídy a pracujících mas Československa.

Chceme vás, drazí soudruzi, ujistit, že ve vašem boji o vedoucí úlohu strany a upevnění lidové moci poskytne vám naše strana plnou solidaritu a bratrskou pomoc.

Pokládáme za správný námět řady bratrských stran, aby se konalo s vámi a s vedeními ostatních bratrských stran socialistických zemí nové setkání za účelem širší výměny názorů na existující situaci.

Se soudružským pozdravem

Politické byro ÚV PSDS

Varšava, 5. července 1968

Č.j. P 4580

U s n e s e n í

85. mimořádné schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 12. července 1968

k bodu 1: Návrh stanoviska PÚV KSČ k dopisům bratrských stran
/s. J. Lenárt/

U s n e s e n o :

Předsednictvo ÚV KSČ ukládá

1. s. J. Lenártovi připravit dopis s pozváním bratrským komunistickým stranám na dvoustranné jednání do ČSSR; v pozvání velmi pečlivě zdůraznit návrh našeho postupu, tj. nejdříve uskutečnit dvoustranné jednání. V těchto dvoustranných jednáních se vzájemně informovat o stavu a situaci v komunistických stranách a v zemi a současně vyjasnit další postup ke svolání společné porady komunistických stran a účast komunistických stran na ní;

2. s. J. Lenártovi zabezpečit dopracování stanoviska předsednictva ÚV KSČ podle diskuse. Přitom více než dosud vycházet ze schválených dokumentů ÚV KSČ a a jednání předsednictva, zejména květnového pléna i z diskuse na minulém a dnešním předsednictvu. Přitom vypracovat i návrh individuálních odpovědí na specifické otázky v jednotlivých dopisech, s tím, že budou obsaženy v průvodních dopisech jednotlivým bratrským stranám. Návrhy stanovisek připravit tak, aby mohly být projednány na předsednictvu ÚV KSČ v úterý 16. července 1968;

68

Předsednictvo ÚV KSČ o dopisech jednalo 8. a 12. července a dospělo k rozhodnutí neúčastnit se navrhované schůzky. Místo ní nabídlo možnost dvoustranných jednání.

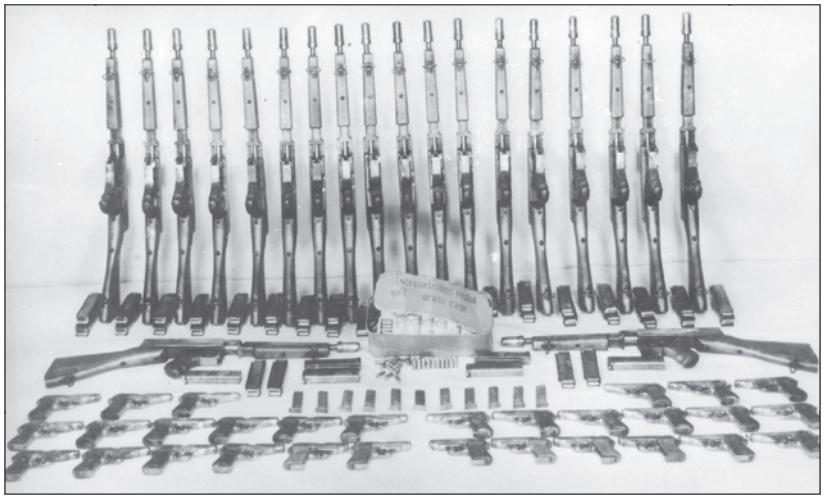

68

Součástí psychologické války byl „nález“ skladiště zbraní na Sokolovsku (12. červenec), zinscenovaný s největší pravděpodobností KGB nebo částí Státní bezpečnosti, která byla neloajální k reformnímu procesu. Zbraně byly připraveny pro údajný kontrarevoluční převrat.

Představitelé „pětky“ se bez československé účasti sešly 14. a 15. července ve Varšavě. Ve společném otevřeném dopise adresovaném vedení KSČ ultimativně požadovali důsledný boj proti „pravicovým silám“, zákaz všech nově vzniklých iniciativ a organizací, obnovení cenzury, dodržování zásad marxismu-leninismu a demokratického centralismu a zásah proti nepříteli přímo v komunistické straně.

s. Šimm

4606/

Přísně tajné!

Ústřednímu výboru
Komunistické strany Československa

Drazí soudruzi,

jménem ústředních výborů komunistických a dělnických stran Bulharska, Maďarska, NDR, Polska a Sovětského svazu se na vás obracíme tímto dopisem vedeni upřímným přátelstvím, založeným na zásadách marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu, starostí o naše společné věci, o upevnění pozic socialismu a bezpečnosti společenství socialistických národů.

Vývoj událostí ve vaší zemi v nás vyvolává hluboké znepokojení. Nástup reakce proti vaší straně a základům společenského zřízení v ČSSR, podporovaný imperialismem, podle našeho hlubokého přesvědčení hrozí svést vaši zemi z cesty socialismu a v důsledku toho ohrožuje zájmy celé socialistické soustavy.

Tyto obavy jsme vyjádřili na schůzce v Drážďanech, v průběhu mnoha dvoustranných setkání a též v dopisech, které naše strany zaslaly v poslední době předsednictvu ÚV KSČ.

Nedávno jsme navrhli předsednictvu ÚV KSČ uskutečnění nové společné schůzky 14. července t. r., abychom si vyměnili informace a názory na situaci v našich zemích, mezi jiným i o vývoji událostí v Československu.

Předsednictvo ÚV KSČ se bohužel nezúčastnilo této schůzky a nevyužilo možnosti kolektivního soudružského posouzení nastalé situace. Proto jsme považovali za nutné vám v tomto dopise vyložit zcela upřímně a otevřeně naše společné mínění.

Chceme, abyste nás správně pochopili a správně zhodnotili naše úmysly.

Neměli jsme a nemáme v úmyslu vměšovat se do takových věcí, které jsou čistě vnitřní záležitostí vaší strany a vašeho státu, porušovat principy respektování samostatnosti a rovnosti ve vztazích mezi komunistickými stranami a socialistickými zeměmi.

TŘETÍ DEN ROZHOVORŮ V ČIERNÉ

Členové stranických delegací mezi obyvateli městečka

68 Odmítavá odpověď vedení KSČ na varšavský dopis vedla k vystupňování nátlaku. Na jihu Polska a NDR se již v průběhu července začala shromažďovat mohutná vojenská síla pro případný ozbrojený zásah. První tajemník KSSS Leonid Iljič Brežněv se stále nevzdával možnosti vyřešit československý problém politicky. Navrhl tedy československým představitelům bilaterální schůzku, která se uskutečnila na železniční stanici v Čierné nad Tisou na československé straně společných hranic ve dnech 29. 7. – 2. 8. 1968. Na toto jednání navázala ještě krátká schůzka za účasti delegací čtyř dalších států Varšavské smlouvy 3. srpna v Bratislavě.
Na fotografii účastníci jednání (zleva O. Černík, L. I. Brežněv, A. Dubček po příjezdu do místa jednání).

Jednání v Čierné nad Tisou a v Bratislavě vyvolala růst napětí ve společnosti. Dne 26. července publikovaly Literární listy „Poselství občanů předsednictvu ÚV KSČ“, jehož autorem byl Pavel Kohout. Dokument, který byl přečten i v televizi a v rozhlase, vyjadřoval pod heslem „Socialismus – spojenectví – suverenita – svoboda“ důvěru v politické vedení země, které zároveň vyzýval k rozhodnému postoji. V krátké době k němu připojil podpis více než jeden milion lidí.

Pavel Kohout a Jiří Hanzelka při čtení poselství v televizi.
Sbírání podpisů pod poselství v Bratislavě.

Během jednání docházelo ke spontánním diskusím občanů na ulicích.
Diskuse pražských občanů v proluce Na Příkopech v době setkání představitelů šesti komunistických stran v Bratislavě.

Уважаемый Леонид Ильич,

с сознанием полной ответственности за наше решение обращаемся к Вам со следующим нашим заявлением.

Наш по существу здоровый послеянварский демократический процесс, исправление ошибок и недостатков прошлого, и общее политическое руководство обществом постепенно вырывается из рук центрального комитета партии. Печать, радио и телевидение, которые практически находятся в руках правых сил, настолько повлияли на общественное мнение, что в политической жизни страны сейчас без сопротивления общественности начинают принимать участие элементы враждебные партии. Они развивают волну национализма и шовинизма, вызывают антикоммунистический и антисоветский психоз.

Наш коллектив – руководство партии – совершил ряд ошибок. Мы не смогли правильно защитить и провести в жизнь марксистско-ленинские нормы партийной жизни, и прежде всего принципы демократического централизма. Руководство партии уже не способно в дальнейшем успешно защищаться перед атаками на социализм, не способно организовать против правых сил ни идеологического, ни политического отпора. Само существо социализма в нашей стране стоит под угрозой.

Политические средства и средства государственной мощи в нашей стране в настоящее время уже в значительной степени парализованы. Правые силы создали благоприятные условия для контрареволюционного переворота.

В такой тяжелой обстановке обращаемся к вам, советские коммунисты, руководящие представители КПСС и СССР, с просьбой оказать нам действенную поддержку и помощь всеми средствами, которые у вас имеются. Только с вашей помощью, можно вырвать ЧССР из грозящей опасности контрареволюции.

Мы сознаем, что для КПСС и СССР этот последний шаг для защиты социализма в ЧССР бы не был легким.

Поэтому мы будем изо всех своих сил бороться собственными средствами. Но в случае, если бы наши силы и возможности были исчерпаны или если бы не принесли положительных результатов, то считайте это наше заявление за настойчивую просьбу и требование ваших действий и всесторонней помощи.

В связи со сложностью и опасностью развития обстановки в нашей стране, просим вас о максимальное засекречивание этого нашего заявления, по этой причине пишем его прямо лично для Вас на русском языке.

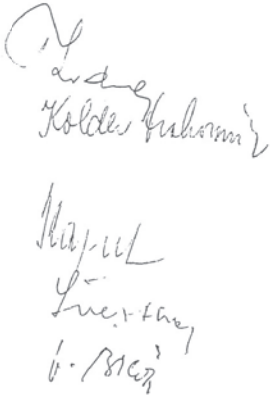

68

Sovětský deník Pravda uveřejnil 21. srpna zprávu Tiskové agentury Sovětského svazu, že o ozbrojený zásah proti hrozící „kontrarevoluci“ požádali samotní českoslovenští představitelé. O autorech tzv. zvacího dopisu (či zvacích dopisů) se dlouho spekulovalo, dva z nich byly v ruských archivech objeveny až v roce 1992. Jeden byl podepsán Aloisem Indrou, Drahomírem Kolderem, Oldřichem Švestkou, Antonínem Kapkem a Vasilem Biľakem, druhý A. Kapkem. Svůj česky psaný dopis Kapek odevzdal sovětské delegaci zřejmě během schůzky v Čierné nad Tisou. „Hlavní“ rusky psaný dopis putoval k sovětskému vedení zřejmě krátce nato.

68

Skutečnost, že v Československu nedošlo k radikálnímu politickému obratu, vedla sovětské vedení k rozhodnutí zasáhnout silou. Invaze do Československa, která byla zahájena večer 20. srpna 1968, představovala nejrozsáhlejší vojenskou operaci v poválečných dějinách Evropy. Zúčastnilo se jí více než 600 000 sovětských, polských, maďarských, bulharských a východoněmeckých vojáků. Vojenská „operace Dunaj“ proběhla úspěšně i díky rozhodnutí československého vedení neklást ozbrojený odpor. Vyvolala však mohutný lidový protest, který zabránil nastolení kolaborační „dělnicko-rolnické vlády” podle vzoru Maďarska v roce 1956. S nesouhlasem se okupace setkala ve světě, dokonce i u nejvýznamnějších západních komunistických stran.

Sovětská vojska během prvních dnů okupace v ulicích Prahy. Staroměstské náměstí a Václavské náměstí.

8

68 *Sovětská vojska během prvních dnů okupace v ulicích Prahy a Liberce.*

Českoslovenští občané se snaží diskutovat se sovětskými vojáky, Vinohradská třída v Praze.

Demonstranti se zkrvavenou vlajkou na Vinohradské třídě v Praze.

Ve Spojených státech vkládali protiváleční demonstranti květiny do hlavní pušek amerických vojáků a příslušníků Národní gardy. Obyvatelé Československa měli k dispozici hlavně poněkud většího kalibru. Náměstí Kubánské revoluce v Praze.

Sovětské tanky ničí podloubí před libereckou radnicí.

8

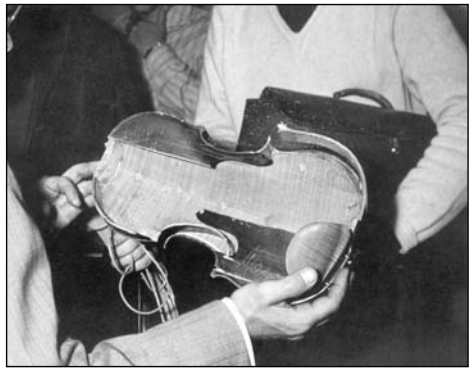

68 *Sovětská vojska během prvních dnů okupace v ulicích Karlových Varů.*

Sovětské těžké technice se v Karlových Varech nepodařilo překonat most přes Ohři do čtvrti Tuhnice. ▲

Občané v Karlových Varech–Rybářích naznačují okupačním vojskům žádoucí směr jejich dalšího postupu. ▶

Velký význam pro udržení odporu proti okupaci měl Československý rozhlas. Jeho pracovníci odmítli vysílat zprávu o údajném pozvání okupantů československými úřady, kterou jim přinesl ředitel Ustřední správy spojů Karel Hoffman a 21. srpna v noci před druhou hodinou poprvé odvysílali prohlášení předsednictva ÚV KSČ. Pokus o vypnutí vysílání měl pouze krátkodobý úspěch.
Budova Československého rozhlasu v prvních dnech okupace.
Po obsazení rozhlasu poničili příslušníci sovětské armády jeho vybavení. Poškozeny byly také vzácné housle, vyrobené v roce 1754 v Miláně mistrem houslařem Giuseppem Antonim Finoli.

Všemu lidu Československé socialistické republiky!

Včera dne 20. 8. 1968 kolem 23. hod. večer překročila vojska Sovětského svazu, Polské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Maďarské lidové republiky a Bulharské lidové republiky státní hranice Československé socialistické republiky. Stalo se tak bez vědomí presidenta republiky, předsedy Národního shromáždění, předsedy vlády i prvního tajemníka ÚV KSČ a těchto orgánů.

V těchto hodinách zasedalo předsednictvo ÚV KSČ a zabývalo se přípravou XIV. sjezdu strany. Předsednictvo ÚV KSČ vyzývá všechny občany naší republiky, aby zachovali klid a nekladli postupujícím vojskům odpor. Proto ani naše armáda, Bezpečnost a Lidové milice nedostaly rozkaz k obraně země.

Předsednictvo ÚV KSČ považuje tento akt za odporující nejenom všem zásadám vztahů mezi socialistickými státy, ale za popření základních norem mezinárodního práva.

Všichni vedoucí funkcionáři státu, KSČ i Národní fronty zůstávají ve svých funkcích, do nichž byli jako představitelé lidu a členů svých organizací zvoleni podle zákonů a jiných norem, platných v Československé socialistické republice.

Ústavními činiteli je okamžitě svoláváno zasedání Národního shromáždění, vlády republiky, předsednictvo ústředního výboru KSČ svolává plénum ÚV KSČ k projednání vzniklé situace.

PŘEDSEDNICTVO ÚV KSČ

68

Okupaci odsoudilo předsednictvo ÚV KSČ, které právě projednávalo text hlavního referátu na mimořádný XIV. sjezd KSČ. Vzápětí byli zadrženi A. Dubček, J. Smrkovský, O. Černík, F. Kriegel a J. Špaček, druhý den byli odvezeni do Sovětského svazu. Kolaborantům z řad dogmatiků se nepodařilo prosadit dodatečnou legalizaci intervence, následující den ji odsoudily všechny orgány vlády i komunistické strany.

Prohlášení předsednictva ÚV KSČ odsuzující invazi, publikované 21. srpna ve zvláštním vydání Rudého práva

Slovensky psané prohlášení vlád zemí, účastnících se invaze do Československa, adresované československým občanům a vysvětlující důvody pro ozbrojený zásah.

VYHLÁSENIE

K OBČANOM ČESKOSLOVENSKEJ SOCIALISTISKEJ REPUBLIKY

Naši bratia, Česi a Slováci!

Obracajú sa na vás vlády Bulharskej ľudovej republiky, Maďarskej ľudovej republiky, Nemeckej demokratickej republiky, Poľskej ľudovej republiky a Zväzu sovietskych socialistických republík.

Odpovedajúc na žiadosť o pomoci, s ktorou sa na nás obrátili vedúci stranícki a štátni predstavitelia Československa oddaní veci socializmu, dali sme svojim ozbrojeným silám pokyn, aby poskytli nutnú podporu robotníckej triede a celému československému ľudu pri ochrane jeho socialistických výdobytkov, ktorým stále naliehavejšie hrozia úklady domácej a zahraničnej reakcie.

Práve takéto akcie vyplývajú z kolektívneho záväzku, ktorý komunistické a robotnícke strany bratských krajín prijali v Bratislave, zo záväzku spoločne podporovať, upevňovať a hájiť socialistické výdobytky každého národa, čelif imperialistickým úkladom.

Kontrarevolucionári, podnecovaní a podporovaní imperialistami, sa domáhajú moci. Protisocialistické sily, ktoré sa zmocnili pozícií v tlači, rozhlase a televízii, osočovali a očerňovali všetko, čo bolo vytvorené rukami pracovitých Čechov a Slovákov za 20 rokov boja za socializmus.

Nepriatelia štvali kádre oddané socializmu, podkopávali základy zákonnosti a právneho poriadku, hrubo odstraňovali uvedomelých robotníkov a roľníkov od účasti v politickom živote krajiny, prenasledovali čestných príslušníkov inteligencie, ktorí sa nechceli zúčastniť na protiľudových akciách. Pošliapavajúc socialistické zákony, kontrarevolučné sily v priebehu príprav k uchopeniu moci vytvorili svoje organizácie. Všetko toto sa maskovalo demagogickými frázami o demokratizácii! Veríme, že to neoklame československy ľud, oddaný ideálom socialistickej demokracie. Skutočná sloboda a demokracia môžu byť zaistené iba upevňovaním vedúcej úlohy robotníckej triedy a jej predvoja — slávnej Komunistickej strany Československa.

Práve k dosiahnutiu tohto cieľa vyzývalo januárové zasadanie ÚV KSČS, ktoré znamenalo začiatok nápravy chýb z minulosti. Naše strany a národy podporili oprávnené snahy o upevňovanie a ďalšie zdokonaľovanie socialistickej demokracie.

Ale v posledných mesiacoch protisocialistické sily, ktoré sa rafinovane maskovali, sa sústredili na podkopávaní základov socializmu. Viaceré osoby, ktoré prenikli do štátneho a stranického vedenia Československa, fakticky maskovali tieto podkopné akcie a tak pomáhali kontrarevolúcii sústreďovať svoje sily pre záverečnú etapu boja za uchopenie moci.

Československí predstavitelia na sovietsko-československej schôdzke v Čiernej nad Tisou a na Bratislavskej porade komunistických a robotníckych strán vyhlasovali, že budú stáť na stráži záujmov pracujúcich a potlačia akcie reakcie, zamerané na podkopávanie socializmu. Sľubili, že budú upevňovať jednotu Československa s bratskými socialistickými krajinami.

Toto uistenie a záväzky však neboli splnené, čo ešte viac inšpirovalo protisocialistické sily a ich zahraničných ochrancov k stupňovaniu nepriateľskej činnosti. Nepriatelia sa chystali uvrhnúť krajinu do chaosu, obetovať slobodu a nezávislosť vlasti v záujme svojich ziskuchtivých egoistických cieľov.

Kontrarevolucionári počítali s tým, že v komplikovanej a napätej medzinárodnej situácii, ktorú vyvolali agresívne akcie amerického imperializmu a najmä aktivizácia revanšistických síl západného Nemecka, sa im podarí vytrhnúť Československo zo spoločenstva socialistických štátov. Tieto nádeje sú však marné. Socialistické štáty majú dosť veľkú silu, aby sa postavili na obranu bratskej krajiny a uhájili vec socializmu.

Drahí priatelia!

Dnes vám na pomoc prišli triedni bratia.

Neprišli k vám preto, aby sa zasahovali do vašich vnútorných záležitostí, ale preto, aby spolu a vami čelili kontrarevolúcii, uhájili vec socializmu a odstránili nebezpečenstvo, hrozíace suverenite, nezávislosti a bezpečnosti vašej vlasti.

Vojská bratských spojeneckých krajín prišli k vám, aby nikto vám nemohol vziať slobodu, vydobytú v našom spoločnom boji proti fašizmu, aby nikto vám nemohol prekaziť ísť vpred po ceste socialistickej výstavby. Tieto vojská opustia vaše územie po odstranení nebezpečenstva, ktoré ohrozuje slobodu a nezávislosť Československa.

Veríme, že jednota a zomknutosť bratských národov socialistického spoločenstva zvíťazia nad úkladmi nepriateľov.

Nech žije socialistické Československo!

Nech žije priateľstvo a bratstvo národov socialistických krajín!

Rada ministrov Bulharskej ľudovej republiky
Rada ministrov Maďarskej ľudovej republiky
Rada ministrov Nemeckej demokratickej republiky
Rada ministrov Poľskej ľudovej republiky
Rada ministrov Zväzu sovietskych socialistických republík

ПРИКАЗ №2

Военного коменданта г. Праги и Среднечешской области

22 августа 1968 года. г. Прага.

21 августа 1968 года выстрелом из-за угла в г. Праге убит на боевом посту сержант Советской Армии Красий Александр. В этот же вечер ранено еще несколько советских воинов.

Советская Армия, как и другие армии стран социалистического лагеря, пребывает на территории ЧССР в интересах защиты власти трудящихся против контрреволюции.

Сержант Красий в этих интересах честно выполнял свой интернациональный долг, как солдат — друг трудового народа Чехословакии.

Я обращаюсь к органам власти г. Праги с требованием принять меры, исключающие подобные враждебные проявления, строго наказать бандитов-террористов и не вынуждать нас к нежелательным ответным мерам.

Военный комендант г. Праги
и Среднечешской области
Гвардии генерал-лейтенант
И. ВЕЛИЧКО.

68

Reakcí na invazi byl spontánní požadavek na vystoupení z Varšavské smlouvy a vyhlášení neutrality země.

Rozkaz vojenského velitele Prahy a Středočeského kraje gardového generálporučíka I. Veličky vydaný po údajném zastřelení sovětského vojáka ze zálohy (případ použití zbraně proti okupantům ze strany československého obyvatelstva ovšem není znám), požadující po mocenských orgánech Prahy přijetí opatření k zabránění podobným nepřátelským projevům a potrestání viníků. V opačném případě měla následovat odvetná opatření.

Za Dubčeka, za Svobodu, za Černíka

RUDÉ PRÁVO

ORGÁN ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA

Zvláštní sjezdové číslo

14. SJEZD KSČ ZASEDÁ

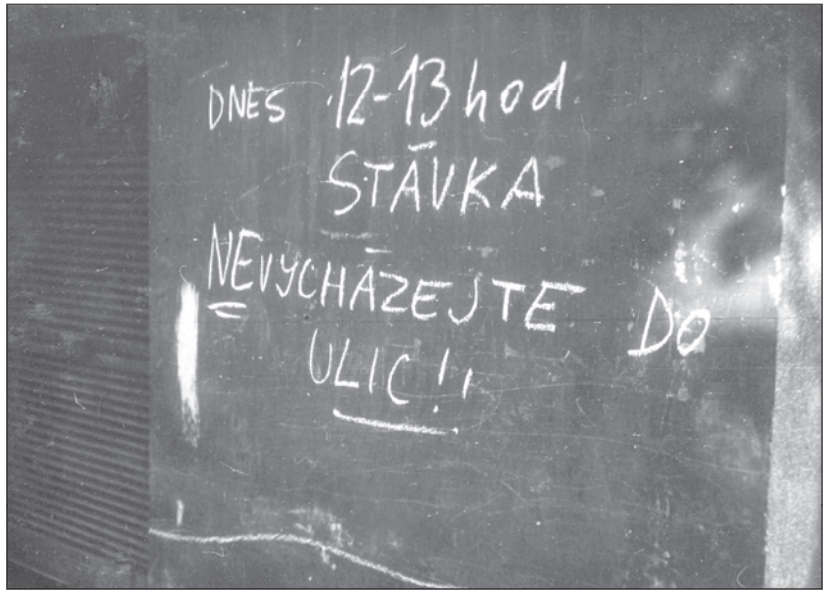

68

Proti okupaci se ostře vyslovil sjezd KSČ urychleně svolaný 22. srpna do podniku ČKD ve Vysočanech. Sjezd vyzval ke konání hodinové generální stávky a ke zbavení kolaborantů všech funkcí. Zvolil nové, jasně proreformní vedení strany.

8

68

Pouliční protesty proti okupaci si vyžádaly řadu obětí. Od 21. srpna do 3. září 1968 zemřelo při demonstracích celkem 72 československých občanů. Jen během prvního dne okupace bylo zabito 58 lidí, z toho 15 při obraně budovy Československého rozhlasu v Praze.
Demonstrací proti okupaci se stal pohřeb jejích obětí v libereckém krematoriu 24. srpna 1968.

Ulice československých měst byly v krátké době plné protiokupačních nápisů a letáků.

PROHLÁŠENÍ SVAZU ČESKOSLOVENSKÝCH SPISOVATELŮ:

...holýma rukama tanky nezastavíme. Zbraně nepoužíváme. Budeme se bránit jinak. Nikdo nás přece nemůže přinutit, abychom uznali cizí, nesmyslnou zvůli. Stojíme za hlavou našeho státu presidentem Svobodou. Stojíme za vládou předsedy Černíka, stojíme za Dubčekovým vedením Komunistické strany Československa. Kdyby násilím byly tyto zákonně zvolené orgány smeteny, pak za ně může nastoupit pouze vláda okupační, cizí, se vším, co k tomu náleží. Kdyby se našel jediný Čech nebo Slovák, který by s těmito násilími nám vnucenými orgány spolupracoval nebo dokonce do nich vstoupil, pak nechť ví, že tak činí v rozporu s vůlí tohoto lidu, v rozporu s jeho historickým posláním a že bude navždy lidem této země považován za zrádce.

Vyzýváme Vás, nesmiřujte se se situací. Nepřiznejte jí nejmenší znání normálnosti a legality, je to naše poslední možnost, jak ovlivnit naši společnou budoucnost. V duši jsme všichni svobodní. Nikdy nesmíme již ztratit hrdost za to, že jsme syny českého a slovenského národa. Vydržte, dokud nám svoboda nebude zaručena těmi, jimž jste dali své hlasy důvěry. Držte všichni spolu, bez ohledu na politické vyznání, bez ohledu na věk, bez ohledu na zaměstnání. Vytvořte hradbu společné vůle, hradbu lidské hrdosti a důstojnosti. Zůstávejte na svých pracovištích, neshromažďujte se na volných prostranstvích a ulicích, nezavdávejte záminku k provokacím! Vykonávejte pouze tu práci, která zajišťuje bezprostřední potřeby obyvatelstva.

Náš cíl — to je návrat suverenity našemu státu, to je uchování legality všech orgánů, které jste si zvolili a kterým jste dali svou důvěru.

SVAZ ČESKOSLOVENSKÝCH SPISOVATELŮ
SVAZ DIVADELNÍCH UMĚLCŮ
SVAZ ČESKÝCH NOVINÁŘŮ
SVAZ FILMOVÝCH A TELEVIZNÍCH UMĚLCŮ
SVAZ ARCHITEKTŮ

ŽÁDÁME IHNED ODCHOD OKUPAČNÍCH VOJSK Z ČESKOSLOVENSKÉHO ÚZEMÍ!

Svoboda

HRDINA SOVĚTSKÉHO SVAZU

SVOBODA - SUVERENITA DEMOKRACIE - SOCIALISMUS

VRAŤTE nám DUBČEKA!

A VŠECHNY INTERNOVANÉ SOUDRUHY

A. Dubček opět prvním tajemníkem ÚV KSČ

Všichni jsme věděli, že ačkoliv není mezi námi osobně přítomen, že je stále na prvním místě. A přece, jsme s napětím čekali co řeknou delegáti mimořádného XIV.sjezdu KSČ.Řekli to, co jsme všichni věděli předem. ALEXANDER DUBČEK je zvolen prvním tajemníkem ÚVKSČ.

Celý národ v těchto těžkých chvílích myslí na něho a ostatní soudruhy, kteří nemohou sdílet naše úsilí o zbavení se okupantů, kterým jsme ještě donedávna říkali přátelé.Zbavení možnosti dohovořit se s lidem,který je tolik miluje jak žijí?Co si myslí a čemu věří?Nepochybujeme o tom, že myslí tak, jako ostatních 14 milionů občanů naší vlasti.Kolaboranty nepočítáme.Jejich počet se nemůže rovnat té síle, která od 21.srpna 1968 se projevila jako síla jednoty celého našeho národa, která podporuje Ludvíka Svobodu,Alexandra Dubčeka,Oldřicha Černíka ,Josefa Smrkovského a dalších, kterým věříme a které známe.

Od ledna 1968 se jméno Alexandra Dubčeka stalo symbolem boje za svobodu a suverenitu našeho lidu, který souhlasně s tímto velkým politikem chtěl pokračovat ve výstavbě socialismu obou našich národů, ale v socialismu osvobozeném od násilí, lži a bezpráví.S lítostí jsme všichni sledovali jeho neunavné úsilí o dosažení všech cílů, které jsme v souladu s vedením KSČ podporovali, které podporovala převážná část komunistů, příslušníků ostatních stran i bezpartijních.Společně s vírou v možnost uskutečnění všech humanistických cílů jsme společně se soudruhem Dubčekem věřili, že naše sympatie k Sovětskému svazu zůstaly nezměněny a naopak, že dostanou důstojnější formu.

Slova soudruha Dubčeka, která prohlásil (podle údaju v článku z mimořádného vydání Rudého Práva) když se dozvěděl o přepadení Československa, byla : " Já, který jsem zasvětil celý život spolupráci se Sovětským svazem, to udělali mně, to je pro mne životní tragedie."A soudruh, který byl u toho, když se soudruh Dubček tuto zprávu dozvěděl, říká dále : " Viděl jsem slzy v očích soudruha Dubčeka, který znovu svolal předsednictvo."

Soudruh Dubček zatím není mezi námi.Přesto není v dnešních dnech člověka, který by byl mezi námi více než on.Myslíme na něho, protože víme,že on myslí na nás.

68

Dne 23. srpna odletěla do Moskvy československá delegace v čele s prezidentem republiky L. Svobodou. Její složení vyvolalo rozpaky, neboť v ní nebyl ani jeden stoupenec reforem. Nesouhlas s odletem delegace vyslovilo Národní shromáždění i nově zvolený ÚV KSČ. Oba orgány žádaly, aby se členové delegace k ničemu nezavazovali bez jejich souhlasu.

Zpráva ze zasedání vlády 22. srpna za účasti prezidenta Svobody, který zde informoval o svém úmyslu odcestovat do Moskvy.

Zpráva ze zasedání vlády

Vláda Československé socialistické republiky pokračovala ve svém jednání dne 22. 8. 1968 i ve večerních a nočních hodinách za předsednictví svého místopředsedy s. dr. Lubomíra Štrougala.

Zasedání vlády se zúčastnilo 22 jejích členů. Na svém zasedání vyslechla informace přednesené jednotlivými ministry a zabývala se podmínkami pro svou další činnost a konstatovala, že stále nepracuje v normálních podmínkách zejména proto

— že dále pokračuje okupace země vojenskými silami pěti zemí Varšavského paktu,
— že se její práce nemůže zúčastnit předseda vlády s. inž. O. Černík a že je znemožněna účast některým dalším členům vlády,
— že vládě není umožněn normální vzájemný styk s Národním shromážděním,
— že nemá možnost získávat dostatek informací o životě v zemi,
— že některé vládní budovy jsou obsazeny tak, že vláda nemá k dispozici potřebné technické prostředky.

Za této situace se může vláda zabývat pouze běžnými záležitostmi na základě individuálních informací svých jednotlivých členů a dbát o to, aby život země mohl i ve ztížených podmínkách pokračovat.

Za tím účelem vyvíjí maximální úsilí, aby byla chráněna práva občanů a zabráněno dalším ztrátám.

Vláda proto jednala s presidentem republiky Ludvíkem Svobodou, který je shodného názoru, že základní podmínkou pro další činnost ústavních a politických orgánů je uvolnění jejich čelných představitelů s. Dubčeka, Černíka, Smrkovského, Kriegla a dalších dosud internovaných soudruhů.

President republiky informoval vládu, že po vyčerpání všech možných prostředků, jimiž se snažil dosáhnout tohoto cíle jednání z Prahy, rozhodl se vést toto jednání v Moskvě a požádal vládu, aby určila dva členy vlády do jeho doprovodu.

Tímto úkolem vláda pověřila svého místopředsedu s. dr. G. Husáka a ministra národní obrany s. generála Dzúra. Současně byla vláda informována o jednání předsednictva ústředního výboru Národní fronty, které určilo do presidentova doprovodu svého člena ministra spravedlnosti dr. Kučeru. Další složení presidentova doprovodu vláda neprojednávala.

Po odletu presidenta republiky se vláda rozhodla dále pokračovat v řešení běžných otázek života země. O dalším svém postupu rozhodne vláda po návratu presidenta republiky.

Vláda se plně cítí vázána svým programovým prohlášením z dubna 1968 ve všech jeho souvislostech, které vychází z akčního programu KSČ a bylo schváleno Národním shromážděním a na jehož základě dostala důvěru lidu.

Vláda se proto znovu obrací ke všem občanům, aby za všech okolností zachovali klid a nedávali možnost vzniku konfliktních situací.

Vzhledem k tomu, že došly zprávy o nenormální situaci ve vedení státní bezpečnosti, žádá vláda na návrh ministra vnitra, který se jednání vlády trvale účastní, aby se neprodleně hlásil náměstek ministra vnitra V. Šalgovič vojenské kanceláři presidenta republiky, která mu neprodleně zprostředkuje styk s vládou.

Podle článku 65 ústavy přísluší po dobu nepřítomnosti presidenta republiky na území ČSSR výkon jeho funkce vládě.

Vláda ve svém jednání dále pokračuje.

Soudružky a soudruzi,

budu vám reprodukovat podstatné části protokolu, který byl podepsán v Moskvě a který nyní slouží k tomu, že vymezuje politiku strany v současném období, aniž ovšem v této politice ustupujeme od zásadních myšlenek lednového vývoje. Toto spojení požadavků protokolu a obsahu politiky, jak byla koncipována v měsících po lednu a v přípravě XIV. sjezdu, vytváří konfliktní situace a politické napětí v zemi, jak to ani jinak není možné.

Rád bych se zabýval nejdříve analýzou dosavadního vývoje od ledna, nebo aspoň za poslední měsíce. Pokus o takovou analýzu dělá asi každý z nás, ale chybí nám - popravdě řečeno - k této analýze několik významných momentů, z nichž nejvýznamnější je ta pravá, skutečná příčina, proč došlo k obsazení Československa vojsky pěti států Varšavské smlouvy. Domnívám se, že tuto příčinu úplně neznáme, tak jak ji dosud nepoznal celý svět. Máme možnost sledovat ze světového tisku i z diskuse v mezinárodním komunistickém hnutí množství úvah, dohadů, velké množství variant, ale nemůžeme

- 3 -

postupného odchodu vojsk z našeho území, v oblasti ekonomické spolupráce a podobně.

Protokol má, jak už je známo, patnáct částí. V první části byl učiněn pokus analyzovat situaci v Československu. Přístupy druhé strany byly podobné jak se objevovaly a jak se ještě objevují v tisku socialistických zemí členů Varšavského paktu.

Hlavní argument se rozpadal v podstatě ve dví. Na jedné straně se akcentovala starost o zabezpečení západní hranice socialistického světa v těch místech, kde Československo sousedí s NSR; na druhé straně se spíše akcentovala vlastní politická situace v naší zemi, charakterizovaná jako situací kontrarevoluční.

Zhruba v těchto polohách se vedla diskuse v Čierné nad Tisou, pak v Bratislavě. V tom směru také přinášela naše strana argumenty jak o zabezpečení státních hranic, tak pokud jde o vnitřní politický vývoj.

Tyto argumenty zřejmě ~~byly~~ méně slabší než závěry z informací, které se o našem vývoji zpracovávaly a o něž se opírali ve své argumentaci představitelé některých socialistických zemí.

68 Sovětské politbyro, stojící před nutností zavést v Československu nákladný okupační režim, přijalo vděčně přílet delegace a zahájilo v Moskvě jednání za účasti zatčených reformátorů. Jeho výsledkem byl tajný „moskevský protokol“ z 27. srpna, který zavazoval československé vedení k dalekosáhlým ústupkům od reformního programu. S obsahem moskevské dohody byli, po návratu delegace, seznamováni členové KSČ.
Informační materiál o dohodě s poznámkami Bohumila Šimona.

68

Jediným, kdo odmítl dokument podepsat, byl předseda Ústředního výboru Národní fronty František Kriegel. Za svůj zásadový postoj byl vzápětí zbaven funkce a po nástupu Gustáva Husáka do čela KSČ v dubnu 1969 i členství v komunistické straně. Až do své smrti byl činný v opozičním hnutí, patřil k prvním signatářům Charty 77.

Dohoda uzavřená v Moskvě, přestože nebyl - nebo možná právě proto - znám její přesný obsah, vyvolala u československého obyvatelstva silné obavy o budoucnost reforem. Ostře na ní reagoval například časopis Student.

V. ZVLÁŠTNÍ VYDÁNÍ

RAD LABUT' PÍSNĚ

|student|

TÝDENÍK MLADÉ INTELIGENCE

BUĎ BUDEME ŽÍT SVOBODNĚ

Národnímu shromáždění Československé socialistické republiky
Ústřednímu výboru KSČ
Vládě ČSSR

Soudruzi,

zástupci Československé socialistické republiky na jednáních v Moskvě plně k a p i t u l o v a l i před brutální silou okupantů. Jejich čin, nezávisle na nátlaku, jemuž byli vystaveni, rovná se Z R A D Ě této republiky, zradě lidu.

Ratifikací výsledků moskevských jednání ztratíme všechno. Svou svobodu, svou čest, své svědomí. Staneme se - po kolikáté už v naší historii - národem otroků, stádem bez charakteru. Zradíme nejen sebe, ale i historický úkol, který naší zemi připadl : otřást nelidskou stavbou stalinismu a najít lidskou podobu socialistického zřízení.

Proto, chcete-li se dál nazývat zástupci českého a slovenského lidu, chcete-li, aby na vašem jméně navždy neulpěla hanba zrady a ponížení, chcete-li, aby tato chvíle nevešla do dějin našeho národa jako nový Mnichov, učiňte toto :

Národní shromáždění, jako nejvyšší zákonný orgán této země, nechť okamžitě odmítne ratifikovat výsledky moskevského jednání,

Ústřední výbor KSČ nechť okamžitě odmítne výsledky moskevských jednání,

Vláda republiky, nechť okamžitě odmítne výsledky moskevských jednání.

Soudruzi, buďte Čechy a Slováky, buďte komunisty, buďte občany této země. Nechte raději okupanty rozehnat vaše orgány, než abyste podepsali zradu.

NEBO ŽÍT NEBUDEME

Č.j. P 100/68

U s n o s e n í
100. schůze předsednictva ÚV KSČ ze dne 17. září 1968

k bodu 21: Změny ve vedoucích funkcích v rozhlase a televizi
/s. O. Černík - ústně/

U s n e s e n o :

Předsednictvo ÚV KSČ

bere na vědomí, že rozhodnutím vlády budou uvolněni ze svých funkcí ředitel televize s. J. Pelikán a ředitel Čs. rozhlasu s. Z. Hejzlar a jmenováni noví ředitelé.

Provede: s. O. Černík

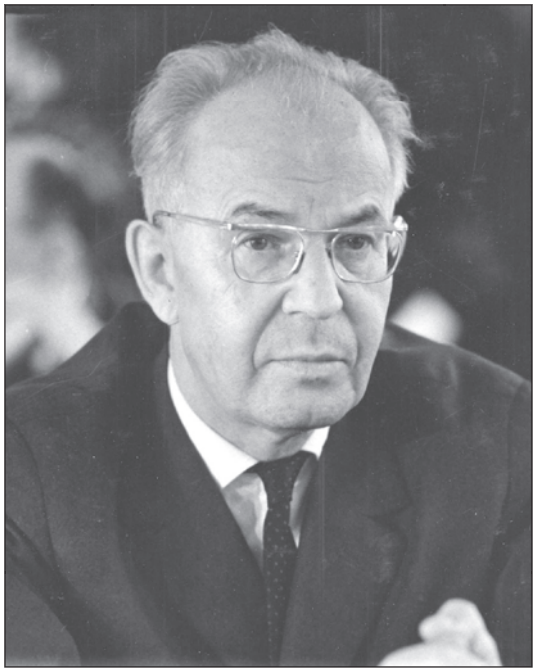

68

V Gustávu Husákovi našla Moskva, přes počáteční nedůvěru, muže (po selhání Vasila Biľaka a jemu blízkých soudruhů v srpnu 1968), který jí měl pomoci změnit podobu Československa. Husákovým prvním krokem bylo, že se na mimořádném sjezdu Komunistické strany Slovenska 26. srpna 1968, na němž byl zvolen prvním tajemníkem ÚV KSS, zasadil o zneplatnění vysočanského sjezdu s tím, že se ho zúčastnilo minimum slovenských delegátů.

Jedním ze závazků vyplývajících z „moskevského protokolu“ byly personální změny. Vedle F. Kriegela nebo ministra vnitra J. Pavla byli zbaveni svých postů ředitel Československé televize Jiří Pelikán a ředitel Československého rozhlasu Zdeněk Hejzlar.

Ve středu dne 9.října 1968 se konala v Praze 8-Libni v sále Čechie beseda starých členů Komunistické strany Československa a komunistů z mladší generace na téma "Současná situace a Komunistická strana Československa".

Hosty na besedě byli zástupci bratrské sovětské armády, které přítomní bouřlivě a srdečně přijali.

Více jak 500 účastníků přijalo jednomyslně resoluci a rozhodlo se zaslat ji předsednictvu ÚV KSČ se žádostí, aby byla předána všem členům ÚV KSČ a zveřejněna v Rudém právu. Účastníci besedy vyslovili rovněž mínění, že bude správné s resolucí seznámit komunisty v pražské městské organizaci KSČ.

Přítomní rovněž jednomyslně souhlasili s textem dopisu generálnímu prokurátorovi ČSSR a ministru kultury.

Resoluce

Vážná situace, do které se dostala naše strana i celá země, nutí nás, pražské komunisty, kteří stáli u kolébky strany a se stranou spojili celý svůj život, a všechny čestné komunisty mladší generace, abychom vyslovili názor na stav věcí ve straně a státu.

Prohlašujeme se vší rozhodností a určitostí, že se zcela a bezvýhradně hlásíme ke všemu kladnému, co přinesl letošní leden. Jsme pro plné respektování práv národů a národností žijících na území ČSSR, pro socialistické reformy ve smyslu skutečné účasti lidu na správě státu i pro nevyhnutelné ekonomické reformy.

V prosinci 1964 pozval nás, staré pražské komunisty, ústřední výbor, aby se s námi poradil o přípravě zasedání pléna ÚV KSČ. Už tehdy jsme vyslovili s celou vážností znepokojení se situací ve straně. Řekli jsme, že vedle nepopiratelných úspěchů tačaly se v životě strany projevoval nedemokratické metody. Byly chyby v kádrové politice, v uskutečňování vedoucí úlohy strany. Upozorňovali jsme, že v jednání některých předních funkcionářů i orgánu strany jsou rozpory mezi slovy a činy. Vyslovili jsme mnoho dalších připomínek a straně nabídli svoje síly. To bylo v době, kdy ti, kteří se straně letos v lednu halasně vnutili jako jediní oprávnění vůdcové obrodného procesu, byli tehdy ještě sami předními nositeli i obhájci neblahých metod, tak rozhodně v lednu t.r. odsouzených.

I potom jsme nejednokráte ústřednímu výboru KSČ vyslovovali nespokojenost s politikou strany, dožadovali se nápravy chyb a očisty politiky strany od nesprávných metod.

Odmítáme proto co nejrozhodněji, aby ti, kdož odmítají protisocialistickou politiku, byli označováni za dogmatiky, kteří chtějí stranu vrátit do předlednových poměrů.

Nikdy v životě nešlo nám o nic jiného než o stranu a jen i stranu, o dělnickou třídu, o náš lid. Na rozdíl od těch, kteří se zmocnili polednového tzv.obrodného hnutí, aby je nakonec vedli proti socialistickým základům země i proti spojenectví se socialistickými státy, vidíme svůj životní cíl v budování socialismu a komunismu v naší vlasti a

68

Na podzim se začínaly aktivizovat i ultrakonzervativní síly, jejichž jádro tvořili někteří předváleční členové komunistické strany, kteří se ve svých představách nevymanili z myšlenkových představ 20. a 30. let (např. Josef Jodas a Emanuel Famíra). Za počátek jejich ofenzívy můžeme označit setkání v Praze-Libni 9. října 1968.

27. plenární schůze Národního shromáždění

Smlouva o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na našem území schválena

President republiky L. Svoboda přítomen jednání

PRAHA 18. října (Od našeho parlamentního zpravodaje) — Národnímu shromáždění přísluší podle platné ústavy dávat souhlas k mezinárodním smlouvám, vlastní ratifikace je aktem pravomoci presidenta. Proto byla v pátek předložena 27. plenární schůzi Národního shromáždění k projevu souhlasu také právě ujednané smlouva mezi vládou ČSSR a SSSR o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky. Mimořádně důležitý význam této smlouvy naléhavě vyžadoval její co nejrychlejší projednání v orgánech parlamentu. Z tohoto nadmíru závažného důvodu se smlouvou ještě téhož dne dopoledne zabývaly na společné schůzi tři příslušné parlamentní výbory — ústavně právní, branný a bezpečnostní a zahraniční. Jejich jednání proběhlo — za přítomnosti místopředsedy vlády F. Hamouze, náměstka ministra zahraničních věcí dr. J. Pudláka a náměstka ministra národní obrany generálporučíka Dvořáka — v duchu reálného vztahu k současné vnitřní i mezinárodní situaci, plné odpovědnosti za zdárný vývoj socialistické budoucnosti našich národů i internacionálních vztahů a povinnosti k zemím varšavského společenství. Po podrobných zdůvodněních, jež podali vládní mluvčí, a po důkladné rozpravě rozhodli členové těchto výborů schválit návrh usnesení, jež pak bylo předloženo plenární schůzi NS.

také prostory k rozvoji naší politiky v současné situaci. Vyzval poslance, aby k ní přistupovali s těchto hledisek a viděli současně, že je částí realizace 5. článku srpnových moskevských protokolů a dílčím příspěvkem k jejich čl. 15. Ocenil pak význam užívání naší jurisdikce, jak je v této smlouvě zakotven a doporučil přijmout schvalovací usnesení. Zároveň prohlásil, že vláda jistě vyvinuta maximální úsilí a snahu dosáhnout v daných možnostech a situaci co nejvíce pro zájmy lidu.

Dotazy poslanci neměli. V rozpravě vystoupili poslanci dr. G. Sekaninová-Čakrtová, V. Červinka, H. Sachsová, V. David a místopředsedkyně NS M.

Z měst zmizely okupační jednotky na konci srpna 1968, vojska sovětských satelitů se z československého území stáhla v průběhu září. V zemi ovšem zůstali sovětští vojáci, jejichž pobyt byl pod tlakem Moskvy legalizován dohodou o tzv. dočasném pobytu sovětských vojsk v Československu, podepsanou 16. října 1968. Národní shromáždění ji o dva dny později schválilo, přičemž proti ní hlasovali čtyři poslanci – Božena Fuková, František Kriegel, Gertruda Sekaninová-Čakrtová a František Vodsloň. Deset poslanců se hlasování zdrželo, někteří další nebyli přítomni.

Článek o ratifikaci smlouvy publikovaný 18. října 1968 v Rudém právu a fotografie F. Kriegla hlasujícího v Národním shromáždění proti smlouvě.

Příloha III

PŘEHLED

obcí a posádek, v kterých československá strana vyčleňuje kasárenské, služební a jiné budovy, letiště a sklady pro sovětská vojska nacházející se dočasně na území ČSSR, jakož i výcvikových prostorů používaných společně s Československou lidovou armádou

I.

Poř. čís.	Posádky (objekty)	Ubytovací plocha stávající m²	Ubytovací plocha z účel. objektů	CELKEM	Sklad. plocha	Garáží
1	2	3	4	5	6	7
1.	Bohosudov	5550	-	5550	2033	2589
2.	Děčín	3690	2000	5690	3124	776
3.	Zákupy	4348	1140	5488	1965	942
4.	Mimoň:					
	Hvězdov	2248	-	2248	3400	-
	Kuřivody	1141	-	1141	3758	-
	Stráž p.R.	2621	1277	3898	2163	720
	Jabloneček	-	2315	2315	2840	-
5.	Turnov	5950	2030	7980	3131	-
6.	Mladá Boleslav:					
	kas. 9.května	6184	1863	8047	2310	1895
	Žižk.kasárna	1170	-	1170	555	-
	vel. budova	1674	-	1674	-	-
	ostatní	143	-	143	3588	586
7.	Luštěnice	3885	-	3885	4247	202
8.	Milovice:					
	Tábor I.	30548	-	30548	11970	6961
	Tábor II.	13402	-	13402	18546	3192

- 2 -

1	2	3	4	5	6	7
9.	Trutnov	1664	1655	3319	861	1718
10.	Zdechovice	2970	489	3459	1570	-
11.	Bohdaneč	1672	-	1672	2808	773
12.	Vys. Mýto:					
	kas. u zast.	5169	2433	7602	2621	2478
	kas. u nádr.	728	-	728	412	38
	Žižk. kas.	2362	1323	3685	1908	-
	Suv. kas.	2494	6167	8661	4950	-
	Muniční skl.	-	-	-	754	-
13.	Č.Třebová	5690	1790	7480	410	5298
14.	Rokytnice	4315	-	4315	3262	2843
15.	Klášterec	3501	-	3501	1005	296
16.	Červená Voda	4882	3408	8290	2805	327
17.	Šumperk	5429	843	6272	6548	2406
18.	Jeseník	4423	-	4423	3683	-
19.	Bruntál	9883	800	10683	4370	2553
20.	Krnov	4528	-	4528	3389	4207
21.	Libava:					
	vel.VVP	1098	-	1098	-	-
	tech.prap.	1200	-	1200	1007	-
	nov.kas.	2015	-	2015	112	860
	ubikace	467	-	467	-	-
	sklady Lib.	83	-	83	5896	-
	přech.ubyt.	1496	-	1496	-	-
22.	N.Zámky	3156	-	3156	2305	1911
23.	Komárno	7050	10996	18046	13819	6172
24.	Štúrovo	4120	2550	6670	1300	2364
25.	Lešť	1170	-	1170	7600	496
26.	Rim. Sobota	2950	-	2950	4000	-
27.	Jelšava	4051	-	4051	2865	1957

68 Přehled sovětských posádek a jejich početního stavu v Československu. Podkladový materiál pro schůzi vlády 16. října 1968 o československo-sovětské smlouvě.

- 3 -

1	2	3	4	5	6	7
28.	Rožňava	2930	-	2930	3716	310
29.	Frenštát	4726	2450	7176	3632	6446
30.	Ružomberok	4230	2951	7181	3040	443
31.	Olomouc:					
	kas. P.Holého	3252	-	3252	5139	3098
	kas. J.z Brand.	3318	-	3318	945	1154
	vel.budova	1300	-	1300	-	-
	ostatní	13051	-	13051	-	-
32.	Zvolen	5225	-	5225	-	635
33.	Týniště n/O.	800	-	800	-	-
	CELKEM	209952	48480	258432	160362	66646

II. Letiště

1.	Hradčany	10471	-	10471	4052	748
2.	Olomouc	2665	-	2665	1510	-
3.	Zvolen	6090	-	6090	1454	377
4.	Mladá (Mil.)	9601	-	9601	9876	-
	CELKEM	28827	-	28827	16892	1125

III. Nemocnice

1.	VN Milovice	100 lůžek	- jen objekt
2.	VN Jaroměř	300 lůžek	
3.	VN Bruntál	600 lůžek	- jen objekt
	CELKEM	1000 lůžek	

- 4 -

IV. Sklady

Poř. čís.	Posádka	Druh materiálu	Jednotka	Množství
1	2	3	4	5
1.	Ústí n/O.	tankový	vagón	150
2.	Nemšová	tankový	vagón	150
3.	Ostrava	automobilní	vagón	150
4.	Nemšová	automobilní	vagón	150
5.	Jaroměř	výstrojní	m^2	4701
6.	Vrútky	výstrojní	m^2	5663
7.	Terezín	proviantní	m^2	2000
8.	Olomouc	proviantní	m^2	2734
9.	Jánská	PHM	m^3	7500
10.	Řepčín (Olomouc)	PHM	m^3	3200
11.	Bystřice p/H.	zdravotnický	vagón	200
12.	Nové M.n/Váhom	ženijní	vagón	150
13.	Žatec	ženijní	vagón	150
14.	Olomouc	spojovací	vagón	100
15.	Olomouc	chemický	vagón	150
16.	Týniště n/O.	dělostřelecký	vagón	200
17.	Bílek	dělostřelecký	vagón	150
18.	Bohuslavice	dělostřelecký	vagón	350
19.	Dětřichov	letecký	vagón	400
20.	Bohuslavice	dělostřelecký	m^2	1200
	CELKEM		vagón	2450
			m^2	16298
			m^3	10700

-5 -

V. Sklady S H R

1. Loukov	PHM	m^3	5000
2. Šlapánov	PHM	-"-	6000
3. Roudnice	PHM	-"-	4000
4. Metětice	PHM	-"-	1000
5. Tábor	PHM	-"-	3500
6. Blava - Rača	PHM	-"-	500
CELKEM			20000

VI. Výcviková střediska a prostory, společně používané s ČSLA

1. Mimoň
2. Libava
3. Lešť
4. Mladá
5. Malacky

68

Jediným trvalým výsledkem reformního hnutí měl zůstat zákon o federalizaci republiky, který byl přijat 27. října 1968. Jeho podoba však byla v období tzv. normalizace zdeformovaná.

Jednáním o česko-slovenském vyrovnání byla po celý rok věnována velká pozornost. Tato problematika se opět měla stát aktuální za dvacet let.

Karikatura v časopisu Reportér na začátku července 1968 mohla být stejně dobře otištěna na počátku 90. let.

68

V souvislosti s 50. výročím vzniku Československa proběhla v Praze spontánní demonstrace, které se zúčastnili převážně mladí lidé ve věku 15 až 20 let. Její účastníci se dostali do střetu s policejními jednotkami, které zadržely 77 osob.

V předvečer a ve výroční den Říjnové revoluce 6. a 7. listopadu došlo v Praze k protisovětským vystoupením. Demonstranti strhávali a zapalovali sovětské vlajky a pokusili se stavět barikády. Na některých místech se střetli s policií, která proti nim použila obušky a požární stříkačky. Během dvou dnů bylo v Praze zadrženo 167 osob. Demonstrace se uskutečnily též v Brně nebo v Českých Budějovicích.

MV KSČ P r a h a
odd. svodné informace

8. 11. 1968

Některé poznatky z průběhu oslav 51. výročí VŘSR

Na základě zkušeností z oslav 28. října byla prohloubena politická a bezpečnostní opatření k zajištění průběhu výročí VŘSR. Na obvodech se konaly různé aktivy a porady funkcionářů, někde i besedy se starými členy strany, byly zabezpečeny služby na OV KSČ a státní orgány připravily po své linii potřebná opatření. Obdobně tomu tak bylo i na úrovni MV KSČ.

Na řadě pracovišť a v místě bydliště se projevovala silná nechuť k vyvěšování sovětských vlajek - na obvodě Praha 2 se objevila hesla "ani jeden rudý hadr do oken".
Na státních a veřejných budovách byly vyvěšeny vlajky ČSSR a SSSR, na některých dalších objektech např. domech OPBH jen vlajky ČSSR a pouze ojediněle i vlajky SSSR. Hesla nebyla prakticky žádná. Rovněž výkladní skříně nebyly vyzdobeny různými emblémy k VŘSR, jak bylo obvyklé v minulých letech. Obdobně vývěsní propagační skříňky stranických a společenských organizací (až na výjimky).

Před výročím VŘSR konaly se na většině obvodů slavnostní shromáždění OV KSČ, OV NF a ONV, někde s kulturním programem. Na obvodě Praha 4 bylo přítomno 180 účastníků, z toho 120 starých členů strany a jen minimální počet bezpartijních ze společenských organizací. Po slavnostním projevu chtěli někteří staří členové diskutovat, došlo k rušnému dohadování a teprve po vysvětlení vedoucího tajemníka byl aktiv ukončen internacionálou.

- 2 -

V předvečer 7. listopadu objevovaly se různé zprávy a pověsti.
Na obvodě Praha 9 se rozšířila pověst, že s. Dubček podal demisi, že prý to údajně hlásil zahraniční rozhlas. Tato pověst byla spojována na některých pracovištích s "politickou chřipkou" s. Smrkovského a s. Dzúra i se zotavenou s. Svobody s dovolenou s. Mlynáře.
Na obvodě Praha 10 se několik předsedů ZO KSČ dotazovalo co je pravdy na tom, že na Hradě jsou staří členové strany (s. Famíra aj.) a činí nátlak na s. Dubčeka aby odstoupil. Soudruzi uváděli, že budou posílat rezoluce na podporu s. Dubčeka.
Obecně byla po Praze rozšířena výzva pocházející údajně od starých členů strany, vyzývající k manifestačnímu pochodu k velvyslanectví SSSR.

Dne 7. listopadu v dopoledních hodinách konal se na Olšanech pietní akt pokládání věnců. Proti jiným letům, bylo přítomno mnohem více lidí, byla provolávána hesla na oslavu SSSR a po skončení aktu zpívána Internacionála. Potom se přihlížející účastníci v klidu rozešli.

V odpoledních a večerních hodinách docházelo na několika místech Prahy k průběžnému srocování větších či menších skupin lidí - většinou mladých, na některých místech došlo ke strhávání sovětských vlajek, mj. i na sekretariátech OV KSČ Praha 3, 4 a 8.
Na třídě Vítězného února došlo jednou skupinkou ke strhávání vlajek, kterého se zúčastnili i někteří pracovníci blízké stavby. Na budově Městské vojenské správy došlo za souhlasných projevů lidí k zapálení sovětské vlajky.

- 3 -

Na Staroměstském náměstí si vynutila skupina cca 200 mladých lidí ztažení sovětské vlajky na ministerstvu vnitřního obchodu. Odstranění sovětské vlajky vymáhala tato skupina různým voláním i před budovou OV KSČ Praha 1. Zasáhla Veřejná bezpečnost a skupinu rozptýlila.

Obdobné akce byly s různou intenzitou uskutečňovány i na dalších místech Prahy, kupř. před Rozhlasem, na Příkopech i před budovou ÚV KSČ.
Veřejná bezpečnost tyto skupiny rozptýlila a některé účastníky předvedla a zjistila totožnost.

Odlišný charakter mělo shromáždění asi 250 starých členů strany před sovětským velvyslanectvím. Zde došlo k manifestaci za přátelství a spojenectví se Sovětským svazem.

- - -

chl

Provolání na obranu svobody tisku.

Rozhodnutím naší vlády byl zastaven časopis Reportér. Jeho redaktoři sami dobře neznají důvody tohoto postupu. Reportér je list Svazu čs. novinářů a každý z nás dobře ví, že se nejedná jen o něj. Jde o zastrašení všech novinářů, o to, aby v budoucnu už nevyjadřovali mínění lidu naší země, aby se sklonili před cizí zvůlí a mlčeli k bezpráví. Zakazuje se jim současně i polemisovat se sborníkem lží, nazývaným Bílá kniha. Zakazuje se jim tedy odpovídat na urážky, křivá obvinění a nadávky.

Tisková svoboda byla jednou z nejdůležitějších součástí poledňového vývoje a její zbytek je symbolem toho, co z poledňového vývoje zbývá. Přijdeme-li o něj, ztratíme naději, že cesta k humanitnímu socialismu v naší zemi bude pokračovat.

Víme, že útok na Reportéra a na celý náš tisk není inspirován v Praze, ale v Moskvě. Ptáme se naší vlády, kam až bude ustupovat. Ptáme se, zda je ochotna překročit všechny hranice ústupků, které může lid naší země přijmout bez ztráty své cti. Ptáme se, zda zvůle těch, kteří jsou ostatním národům ochotni ponechat jen jakousi okleštěnou suverenitu, začne definitivně platit v naší zemi namísto vůle jejího lidu.

Milujeme tuto zem a neopustíme ji, poněvadž bychom bez ní nemohli žít. Bojíme se však, že nebude brzo možno žít v ní, bude-li naše vedení dále ustupovat. Bojíme se nového období temna, v němž neupřímnost bude ctností, lež pravdou, mlčení existenční nezbytností.

Po návratu z Moskvy řekl jeden z našich politiků, že ještě nenastal čas, abychom nastavili hruď tankům. Ptáme se, zda opravdu ještě tento čas nenastal, anebo jestli už není za námi. Od ledna jsme si zvykli žít svobodně a nedovedeme už jinak. Budeme dále vyjadřovat všemi možnými prostředky svůj názor a umlčet nás bude možno jen násilím. Nemůžeme jinak, poněvadž nám to naše svědomí jinak nedovolí. Nežádáme od nikoho, aby nás na této cestě následoval, ale víme, že na ní nebudeme sami. Věříme totiž v lid naší země a v jeho budoucnost.

Dana Zátopková v.r. Emil Zátopek v.r. Luděk Pachman v.r.

V Praze, dne 9. listopadu 1968.

PROHLÁŠENÍ pražských novinářů

Pražští novináři shromáždění na svém aktivu 18. listopadu 1968 v Lucerně projednali podmínky své práce, jež nastaly v posledním období. Upozorňují vedení KSČ, vládu, předsednictvo Národního shromáždění, vedení Národní fronty, jakož i celou naši veřejnost na nebezpečný vývoj, který hrozí tím, že by spojení lidu s jeho představiteli mohlo být úplnou likvidací svobody slova a projevu tragicky ochromeno. Tomuto cíli oddělit od sebe pokrokové představitele vedení republiky a veřejnost slouží paušální útoky na sdělovací prostředky, očerňování její úlohy po lednu i v těžkých srpnových dnech. To není jen útok na tisk, rozhlas a televizi, to je především útok na to, aby se lidé této socialistické země mohli odpovědně vyjadřovat k osudovým otázkám jejího vývoje. Kdybychom to připustili, byl by to konec polednové politiky. Zastavení Reportéra, Politiky, zákaz politické publicistiky v rozhlase a televizi, úvahy o kádrových změnách, kdy kriteriem návrhů není ideová, mravní a odborná kvalifikace, ale ochota sloužit čemukoliv — to všechno nás alarmuje a nutí k rozhodnému protestu.

Byli jsme po lednu a jsme i dnes organickou součástí pokrokových socialistických sil národa, dělnické třídy, ve své drtivé většině jsme přesvědčení komunisté a socialisté. Pokusy vyřazovat nás na okraj společnosti, nebo si z nás dokonce učinit obětního beránka, rozhodně odmítáme. Byli jsme pro akční program KSČ a jsme pro jeho realizaci i nyní. Nic víc, ale také nic méně nechceme. Překážíme-li někomu, pak překážíme těm protisocialistickým silám, které by nás chtěly vrhnout zpátky nejen do dob předlednových, ale přímo do padesátých let.

Jsme si vědomi, že procházíme obdobím revize obrodného procesu. Realisticky vidíme tuto skutečnost. Nechceme se však na skutečnost dívat fatalisticky. V duchu nejlepších revolučních tradic usilujeme o proměnu společenské reality. A nikoli o jakoukoli proměnu: jde nám o proměnu s cílem dosáhnout rozvinuté socialistické společnosti svobodných občanů žijících beze strachu ze zítřka. Dosáhnout této společnosti jako součásti širokého socialistického dělnického hnutí všech kontinentů.

Byli jsme a jsme pro socialismus s lidskou tváří, a hájíce v jeho duchu pozice našeho lidu, činíme tak nejen jako vlastenci, ale i jako internacionalisté.

Žádáme proto neprodleně schůzku s představiteli našeho státu, abychom se poradili o tom, jak společně čelit pokusům likvidovat socialistickou svobodu tisku, jež je nezadatelným právem každého občana a vymožeností, kterou mu vybojoval obrodný proces.

Jsme vděčni naší veřejnosti, dělníkům, rolníkům, kulturním pracovníkům, mládeži, všem lidem dobré vůle za důvěru. Zejména kolektivům závodů, pracovníkům polygrafie a spojů děkujeme za solidaritu a za všestrannou morální i praktickou pomoc. Této důvěře chceme dostát stůj co stůj. Spoléháme na vzájemnou solidaritu i do budoucna. Budeme udržovat úzké kontakty s pracovišti naší země, abychom naslouchali jejich podnětům i kritice. Stavíme se rovněž za stanovisko našich vysokoškoláků, za jejich socialistické zanícení. Spolu s veškerým lidem najdeme opravdu čestné východisko z těžké situace republiky. To je naše odhodlání, od něhož neustoupíme.

Jsme si vědomi toho, že dnes velmi záleží na nás, na naší vnitřní solidaritě, na naší mravní pevnosti, abychom za všech okolností vyjadřovali své hluboké přesvědčení a nikdy se nestali hlasateli myšlenek, jimž nevěříme.

Jeden za všechny — všichni za jednoho!

Praha, 18. 11. 1968

68

Znepokojení nad vývojem v Československu vyjádřili i účastníci aktivu pražských novinářů 18. listopadu v Lucerně. ▲

◀ Protesty vyvolalo dočasné zastavení časopisů Reportér a Politika 8. listopadu 1968.

68

Neustálé ustupování reformních komunistů Moskvě i domácím konzervativcům a obava z výsledků zasedání pléna ÚV KSČ vedlo vysokoškolské studenty k vyhlášení celostátní okupační stávky u příležitosti výročí 17. listopadu. Stávka probíhala na většině fakult ve dnech 18. – 20. listopadu. Studenti získali na svou stranu sympatie veřejnosti, navázali například spolupráci s představiteli odborových organizací.

Budova Vysoké školy umělecko-průmyslové v Praze během stávky.

Požadavky stávkujících byly shrnuty do „studentského desatera", přijatého Svazem vysokoškolského studentstva Čech a Moravy 11. listopadu 1968, které v zásadě vycházelo z Akčního programu KSČ. Jeho text byl přebírán do prohlášení jednotlivých fakult.

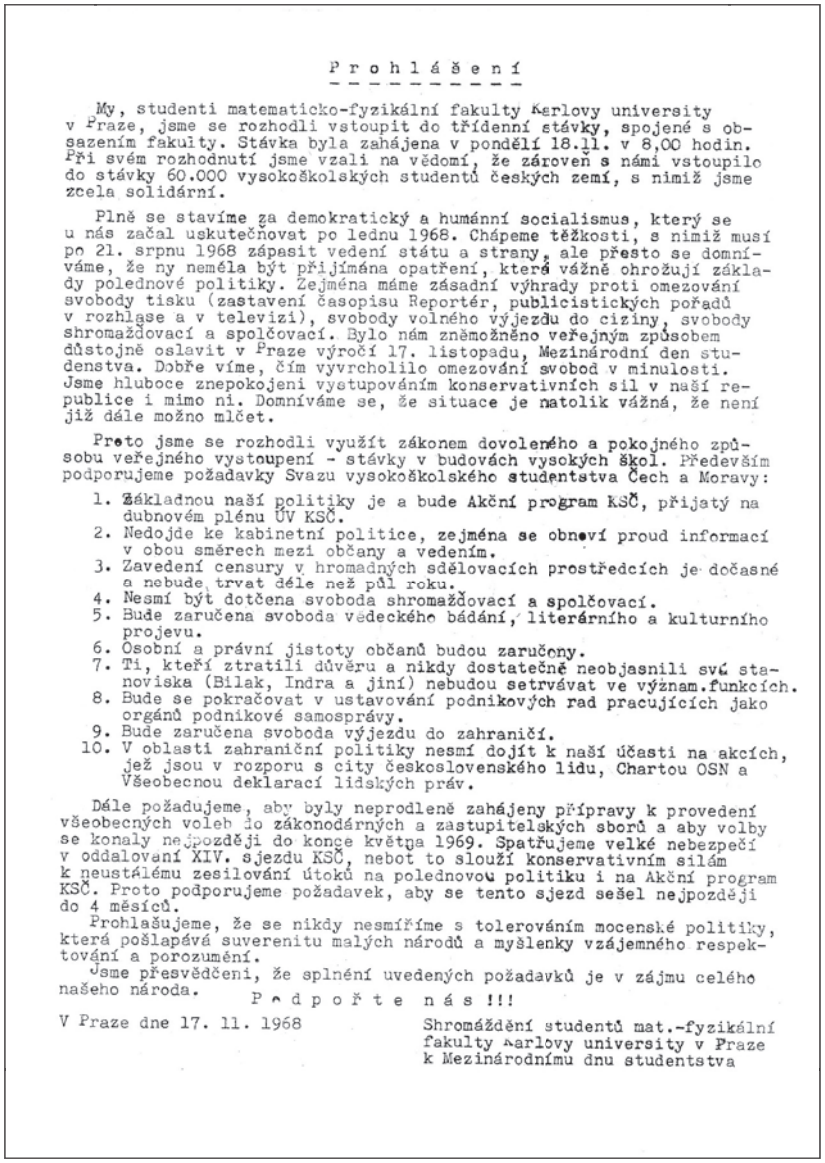

P r o h l á š e n í

My, studenti matematicko-fyzikální fakulty Karlovy university v Praze, jsme se rozhodli vstoupit do třídenní stávky, spojené s obsazením fakulty. Stávka byla zahájena v pondělí 18.11. v 8,00 hodin. Při svém rozhodnutí jsme vzali na vědomí, že zároveň s námi vstoupilo do stávky 60.000 vysokoškolských studentů českých zemí, s nimiž jsme zcela solidární.

Plně se stavíme za demokratický a humánní socialismus, který se u nás začal uskutečňovat po lednu 1968. Chápeme těžkosti, s nimiž musí po 21. srpnu 1968 zápasit vedení státu a strany, ale přesto se domníváme, že ny neměla být přijímána opatření, která vážně ohrožují základy polednové politiky. Zejména máme zásadní výhrady proti omezování svobody tisku (zastavení časopisu Reportér, publicistických pořadů v rozhlase a v televizi), svobody volného výjezdu do ciziny, svobody shromažďovací a spolčovací. Bylo nám zněmožněno veřejným způsobem důstojně oslavit v Praze výročí 17. listopadu, Mezinárodní den studenstva. Dobře víme, čím vyvrcholilo omezování svobod v minulosti. Jsme hluboce znepokojeni vystupováním konservativních sil v naší republice i mimo ni. Domníváme se, že situace je natolik vážná, že není již dále možno mlčet.

Proto jsme se rozhodli využít zákonem dovoleného a pokojného způsobu veřejného vystoupení - stávky v budovách vysokých škol. Především podporujeme požadavky Svazu vysokoškolského studentstva Čech a Moravy:

1. Základnou naší politiky je a bude Akční program KSČ, přijatý na dubnovém plénu ÚV KSČ.
2. Nedojde ke kabinetní politice, zejména se obnoví proud informací v obou směrech mezi občany a vedením.
3. Zavedení censury v hromadných sdělovacích prostředcích je dočasné a nebude trvat déle než půl roku.
4. Nesmí být dotčena svoboda shromažďovací a spolčovací.
5. Bude zaručena svoboda vědeckého bádání, literárního a kulturního projevu.
6. Osobní a právní jistoty občanů budou zaručeny.
7. Ti, kteří ztratili důvěru a nikdy dostatečně neobjasnili své stanoviska (Bilak, Indra a jiní) nebudou setrvávat ve význam.funkcích.
8. Bude se pokračovat v ustavování podnikových rad pracujících jako orgánů podnikové samosprávy.
9. Bude zaručena svoboda výjezdu do zahraničí.
10. V oblasti zahraniční politiky nesmí dojít k naší účasti na akcích, jež jsou v rozporu s city československého lidu, Chartou OSN a Všeobecnou deklarací lidských práv.

Dále požadujeme, aby byly neprodleně zahájeny přípravy k provedení všeobecných voleb do zákonodárných a zastupitelských sborů a aby volby se konaly nejpozději do konce května 1969. Spatřujeme velké nebezpečí v oddalování XIV. sjezdu KSČ, neboť to slouží konservativním silám k neustálému zesilování útoků na polednovou politiku i na Akční program KSČ. Proto podporujeme požadavek, aby se tento sjezd sešel nejpozději do 4 měsíců.

Prohlašujeme, že se nikdy nesmíříme s tolerováním mocenské politiky, která pošlapává suverenitu malých národů a myšlenky vzájemného respektování a porozumění.

Jsme přesvědčeni, že splnění uvedených požadavků je v zájmu celého našeho národa.

P o d p o ř t e n á s !!!

V Praze dne 17. 11. 1968

Shromáždění studentů mat.-fyzikální fakulty Karlovy university v Praze k Mezinárodnímu dnu studentstva

68

Na Olympijských hrách v Mexiku v listopadu 1968 získala Věra Čáslavská čtyři zlaté a dvě stříbrné medaile. Během slavnostního hraní sovětské hymny při přebírání stříbrné medaile otočila hlavu od soupeřky směrem do země, čímž protestovala proti okupaci Československa.

Na snímku Věra Čáslavská během slavnostního ceremoniálu při přebírání jedné ze zlatých medailí.

Na konci roku 1968 využil Gustáv Husák ústavního zákona o federativním uspořádání Československa a vystoupil s požadavkem, aby na základě rovnoprávnosti českého a slovenského národa došlo k paritnímu rozdělení čtyř nejvýznamnějších politických funkcí v zemi a předsedou Federálního shromáždění se stal Slovák. Skutečným cílem však bylo odstranit z nejvyšší parlamentní funkce J. Smrkovského. Na jeho obranu vystoupily odborové svazy, které společně se studenty pohrozily vyhlášením generální stávky. Smrkovský sám se ovšem zřekl lidové podpory a přijal nižší funkci předsedy Sněmovny lidu Federálního shromáždění.

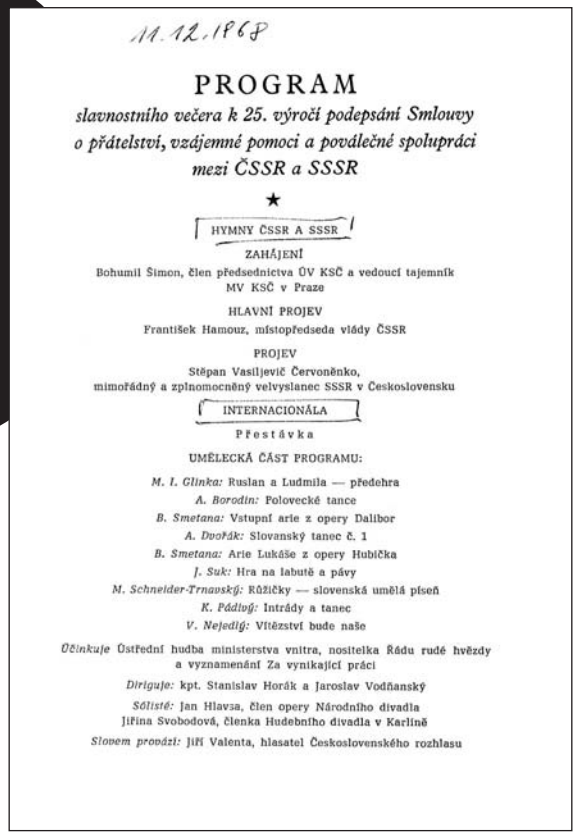

11.12.1968

PROGRAM

slavnostního večera k 25. výročí podepsání Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi ČSSR a SSSR

★

HYMNY ČSSR A SSSR

ZAHÁJENÍ

Bohumil Šimon, člen předsednictva ÚV KSČ a vedoucí tajemník MV KSČ v Praze

HLAVNÍ PROJEV

František Hamouz, místopředseda vlády ČSSR

PROJEV

Stěpan Vasiljevič Červoněnko, mimořádný a zplnomocněný velvyslanec SSSR v Československu

INTERNACIONÁLA

Přestávka

UMĚLECKÁ ČÁST PROGRAMU:

M. I. Glinka: Ruslan a Ludmila — předehra
A. Borodin: Polovecké tance
B. Smetana: Vstupní arie z opery Dalibor
A. Dvořák: Slovanský tanec č. 1
B. Smetana: Arie Lukáše z opery Hubička
J. Suk: Hra na labutě a pávy
M. Schneider-Trnavský: Růžičky — slovenská umělá píseň
K. Pádlý: Intrády a tanec
V. Nejedlý: Vítězství bude naše

Účinkuje Ústřední hudba ministerstva vnitra, nositelka Řádu rudé hvězdy a vyznamenání Za vynikající práci

Diriguje: kpt. Stanislav Horák a Jaroslav Vodňanský

Sólisté: Jan Hlavsa, člen opery Národního divadla
Jiřina Svobodová, členka Hudebního divadla v Karlíně

Slovem provází: Jiří Valenta, hlasatel Československého rozhlasu

Tendence ke stále většímu omezování svobod byla zjevná a společnost se jim bránila až do poloviny roku 1969. Postupně však začal mezi občany převládat pocit beznaděje. Lidé se začali uzavírat do svého soukromí. Někteří se rychle přizpůsobili novým podmínkám a vydali se cestou spolupráce s kolaboranty. Proces „normalizace“ byl na postupu.

8

Tiráž
Název: 1968 - Osmičky v dějinách českých zemí
Publikace k výstavě archivních dokumentů z cyklu Osmičky v dějinách českých zemí.
Autor: Jaroslav Pažout
Redakce: Emilie Benešová
Grafické zpracování: Eva Filipová
Reprodukce: Emilie Benešová, Tomáš Bursík, Josef Halla, Martin Hrubeš, Iveta Mrvíková, Jaroslav Pažout, Lucie Swierczeková
Exponáty byly vybrány ze sbírek a fondů Archivu hlavního města Prahy, Národního archivu, Archivu Národního muzea a Oddělení dějin tělesné výchovy Národního muzea, Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, z knihovny samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti a ze soukromých archivů Josefa Hally a Miloše Šindeláře.
Vydal Národní archiv, Archivní 4, Praha 4 - Chodovec v roce 2008.